

6

KARYS

Lietuvos
Nacionalinė
M. Mažvydo
Biblioteka

JAU 9-TI METAI KAI VISI KLAUSO —

“LIETUVOS ATSIMINIMŲ”

RADIJO VALANDŲ

Šeštadieniais, 4:45—5:30 p. p.

Stotis WEVD—1330 kil. 5000 w.

JOK. J. STUKAS

1264 WHITE ST.,

HILLSIDE, N. Y.

Tel. Waverly 6-3325

SAVI, PAS SAVUOSIUS!

NEPRIKLAUSOMA LIETUVA

yra bendruomeninis visų Kanados lietuvių laikraštis, nežiūrint jų politinių, religinių ir kitokių nusistatymų, todėl ypač brangiina visų lietuvių talką, nes tiktai bendromis jėgomis galima pasiekti visiems rūpimų ir brangių tikslų.

NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS kaina metams \$4.—, Australijoje \$5.—, kitur \$4,50. Adresas: 7722 George St.

Ville Lasalle, Montreal, P. Q., CANADA.

Lithuanian Alliance of America

Susivienijimas Lietuvių Amerikoje

Susivienijimas Lietuvių Amerikoje yra didžiausia lietuvių organizacija. Tai lietuvių brolybės fraternalė organizacija. SLA trokšta dar daugiau gerų lietuvių suvienyti broliškais ryšiais vienon didelėn

ir gražion šeimon.

Susivienijimo kuopos randasi visuose didesniuose miestuose Amerikoje ir Kanadoje.

Apsidrausti galima nuo \$100.00 iki \$5,000.00.

Ligoje pašalpa savaitėje mokama \$9.00 ir \$12.00.

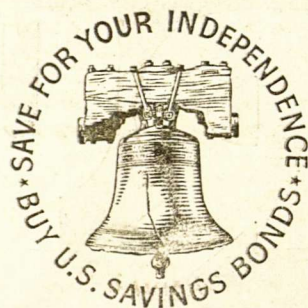
Istoijimo į apdraudą mokėti nereikia. Doktorai už egzaminavimą apmoka Susivienijimas.

Kreipkitės į vietinę kuopą arba į Centra, adresuodami:

Lithuanian Alliance of America

307 WEST 30-th STREET

NEW YORK 1, N. Y.

Pirkite Jungtinių Amerikos Valstybių Taupymo Bonus ir užtikrinkite Amerikai ir sau laisvę. Taipgi, pirkdami bonus, užtikrinsite savo sunkiai uždirbtiems pinigams saugumą ir gausite geresni nuosimti, negu kitur dabartiniu metu yra mokamas. Taigi, pasinaudokite šia proga ir šio vajaus metu ikeiskite savo pinigus į JAV Taupymo Bonus.

DARBININKAS

Amerikos lietuvių laikraštis, vietoje ėjusių “Darbininko” Bostone, “Amerikos” Brooklyne ir “Lietuvių žinių” Pittsburghe, nuo š. m. balandžio 16 d. leidžiamas Brooklyne, du kartu per savaitę.

DARBININKO metinė prenumerata — \$5,
Užsienyje metams — \$5,50.

Adresas: 417 Grand Street, Brooklyn 11, N. Y.

Tel. EV. 8-7012

SPAUSDINAME

laikraščius, žurnalus, knygas ir įvairius smulkius spaudinius: pakvietimus, atvirutes, blankus, pažymėjimus, vizitines korteles, vokus ir kt.

Darbą atliekame lietuviškais raidėmis ir švairiu linotipo rinkimu.

“ŽIBURIŲ” Spaudos Bendrovė

941 DUNDAS ST. W., TORONTO. Telefonas AD 4265

RAPOLAS KRUCH'AS

SENIAUSIA

FOTOGRAFIJŲ GALERIJA APYLINKĖJE

Šalia studijos, fotografuoja grupes bei parengimus svetainėse.

65—23 GRAND AVE.,

MASPETH, L. I., N. Y.

Telef.: DAVenport 6-0259

Lietuvių Radijo Draugijos

PROGRAMOS

J. P. GINKUS, Direktorius

SESTADIENIAIS 2 VAL. POPIET. — —

WWRL 1600 kc

GYVUOJA PER 15 METŲ

Oro bangomis transliuojami įvairūs visuomenės pranešimai, naujienos, muzika (vietinės žinios, parengimai: koncertai, šokiai, ir t.t. Vestuvės, puotos, liūdni pranešimai).

495 GRAND STREET

BROOKLYN 11, N. Y.

Tel. EVergreen 4-7142

J. P. Ginkus

AD. JEZAVITAS

U. UBARAVICIUS

Direktorius

Muzikos Dir.

Pranešimų Dir.

Viršelyje: Pavasaris tėvynėje, Vyt. Augustino nuotr.

THE WARRIOR

magazine for the veterans of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly by "KARYS", 417 Grand St., Brooklyn 11, New York. Subscription \$4.00 per year. Single copy 45 cents. Application for 2nd class mailing is pending at Post Office of Brooklyn, N. Y.

KARYS**PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ MĖNESINIS ŽURNALAS**

Redaguoja: kpt. Sim. Urbonas, Br. Aušrotas ir St. Butkus. Vyr. redaktorius kpt. Sim. Urbonas. Leidžia—leidykla KARYS. Prenumerata: metams 4 dol., pusm.—2,50 dol., atsk. nr. 45 c. Adresas: KARYS, 156 Steamboat Rd., Great Neck, N. Y. Spaudžia "AMERIKA", 417 Grand St., Brooklyn, N. Y.

Nr. 6 (1265)

1951 m. Balandžio-April mėn.

Isteigtas 1919 m.

KOVOS ŽENKLAS**BRONYS RAILA**

Kiekviena civilizacijos gadynė turi savo vyraujančią ženkla. Turi ji ir kiekvienas istorijos amžius. Turi ji ir trumpesnieji laikotarpiai,—tokie trumpi, kaip dešimtmečiai. Civilizacijos, amžiaus ar dešimtmečio ženklas—tai jo gyvenimo vyraujantis ypatumas, jos ryškiausias dvasinių ir medžiaginių veiksmų rutuliojimosi bruožas, jo įnašas į žmonijos minties ar technikos lobyną, jo "likimas"...

Nuo neatmenamų laikų ir mes, lietuviai, esame išgyvenę įvairių ženklių laikotarpius. Esame "snaudę girių glūdumose", pakilę ir įsteigę savaimingą valstybę, išplėtę jos ribas gal dešimtį kartų plačiau nei mūsų kamienas, sukūrę gerą teisinę santvarką federacijoje su kaimynais, paskui smukę ir sumenkę, vėliau ant savo žemdirbių tvirtų kojų vėl atsistoję, išryškinę ir sumoderninę savo seną kultūrą; galiausiai vėl sutriuškinti ir sugyvuļėjusių kaimynų naikinami.

Aš nebūčiau linkęs manyti, kad tie laimės ar nelaimės ženklai mums būdavo iš šono duodami ar, tarsi kometos, pasirodydavo danguje. Be abejo, jie visuomet priklausydavo nuo ženklių, į kurių veikmę patekdavo Europa ir mūsų kaimynai. Tačiau jų skirtingą pobūdį lemdavo, savaimingą ženkla piešdavo, mūsų nuosavą likimą tvarkė mūsų pačių valia, ryžtas, smegenys ir širdis. Niekas to neišaiškina, arba galima šimteriopais būdais aiškinti, kodėl vienais laikotarpiais mūsų tauta parodydavo tokią valią, išmintį ir narsumą laisvai tvarkyti savo buitį ir žengti kūrybos keliu, o vėl kitais laikotarpiais tarsi priblėsdavo, pavargdavo, nebesusivokdama tarp apsirikimo, klaidos ir nusikaltimo.

Aš visuomet mėgau ir gerbiau savo bičiulį Aleksandrą Merkelį, jūdrų ir gilų mūsų spaudos ir kultūros darbininką, — daug to paties spaustuvės dažų aromato esame bendrai uostę... Todėl atidžiai perskaičiau jo mintis dviejuose šio laikraščio straipsniuose: —

"Mūsų tautai laisvę ir nepriklausomos valstybės atstatymą garantuoja Atlanto Charta, velionies Jungtinių Amerikos Valstybių prezidento Rooseveltto paskelbtos keturios didžiosios laisvės, dabartinio Amerikos Jungtinių Valstybių prezidento Trumano dvylika punktų..."

O kitą kartą taip: "Kančia — pats ryškiausias mūsų skaudaus likimo bruožas... Tad šiandien mes daugiausia ir kalbėkim apie Lietuvos kančią..."

Tos mintys mane paskatino daugiau pagalvoti, ir turbūt ne mane vieną. Jos neabejotinai teisingos tam tikru atveju ir tam tikram mūsų likimo bruožui apspręsti. Bet taip pat aišku, kad jos neapsprendžia viso mūsų likimo komplekso, kas nei vienu, nei keliais straipsniais neįmanoma padaryti. Mėgindamas pratęsti šių minčių giją, aš čia norėčiau tik paryškinti vieną, gal patį svarbiausią, mūsų dabarties likimo ženkla.

* * *

Kančia — tai didvyrių mokykla, anot poeto... Ir dar: kas daugel mylėjo, tas daugel kentėjo, tas vyru užaugęs nelinksta nuo vėjo...

Ak, "kas daugel mylėjo"... Jei čia taip sakoma apie romantinę meilę, tai toks linksta nuo vėjo ir toliau. Jei kalbama apie kitokią meilę, užsigrūdinusią kančioje, tai labai galimas dalykas, kad tas, kurio jokia kančia nepajėgė palaužti, nuostabiai sustiprėja dvasioje, pasidaro tyresnis, skaidresnis ir kietesnis, kaip tinkamai suvirintas plienas.

Likimas, kurį lietuvių tautai tenka pakelti per pastarąjį dešimtmetį, tikrai yra nepaprastos ir gilios kančios. Kančia ir tamsybių gelmė, kurią atneša maskvinis bolševizmas, vakariečio žmogaus sąmonei dar yra nesuvokiama. Veltui čia ieškotume atitikmenų, kurių pagalba būtų galima susikalbėti ir susiprasti. Kaip galima susitarti dėl kančios apimties ir gilybės asmeniui, pvz., per stebuklą gyvam išlikusiam Červenės skerdynėje ar išvilkusiam kaulus iš Stuthofo koncentracijos stovyklos, su lietuvaite mergina, kuri dabar iš Pietų Amerikos atvyko į Jungtines Valstybes ir žurnalistui pareiškė: "Pas mus gyvenimas buvo neblogas, bet per praėjusį karą tai žmonės daug prikentėjo"... Kaip supras Sibiran deportuotasis ir per stebuklą gyvas išlikęs lietuvis su koku Chicago ar New Yorko lietuviu veikėju, — nors jie abu kada nors sakys, jog nelaimės metais labai daug dėl Lietuvos kentėjo...

Nėra masto, nėra palyginimų, negali būti objektyvaus išgyvenimų ekvivalento. Yra tik to žodžio religinė, filosofinė prasmė ar poetinė figūra. Yra tik nujauciamas ir patyrimais patvirtintas supratimas, kad kančią sustiprina ir išgrynina žmogų, kad ji kartais parodo stebuklo galią: įvyksta nužemintojo prisikėlimas ir išsiauštinusio nelauktai greitas žlugimas. Levas Tolstojus ar Mahatma Gandis, kalbėdami apie nesipriešinimą piktamui ar tik pasyvų priešinimąsi, greičiausia bus turėję galvoje tokios kančios mistinę galią.

Taip, kančia — "pats ryškiausias mūsų skaudaus likimo bruožas." Bruožas, kurį mums primetė tam tikras mūsų tautos politinis likimas. Bruožas, kuris turėtų suteikti mūsų tautai naujos stiprybės ir kilnybės aureolę. Individualinės ir kolektyvinės patirties ugnis, kuri degindama grūdina plieną ir gimdo naują, geresnę etiką. Kalbėkim apie Lietuvos kančią, kentėkim kartu su ja.

Tikiu, kad tos kančios prasmės supratimas mums bus sustiprinamas liūdesyje. Tikiu, kad mūsų ir anų, už uždangos kenčiančiųjų, sieloms toji kančia bus dvasios nuvalymas ir triumfo vartų paruošimas į laimingesnį amžiną gyvenimą. Bet žinau, kad dabartinėmis aplinkybėmis, šioje žemėje, jei tik į kančią būsime nugrūsti ir ją nuolat kontempliuosime, mums ir jiems bus bloga. Mus pardavinės, mus stumdys, žudys, iščiulps mūsų jėgą, kaip iš paskutiniųjų parių, gainios mus, kaip rikšas, su purvinaisiais batais mindžios mūsų veidą ir sielą, pagaliau stengsis mus visai išnaikinti; ir tik nedaugelis parodys pigios užuojautos, žinoma, žodžiu ar atliekamu skatiku, kurį, beje, mes patys jiems būsime dešimteriopai uždirbę.

Aš nebijau kančios ir ją visuomet išgyvenu, kokią man likimas uždeda. Bet aš nuolat galvoju apie vieną vaistą, kuris man kitų pirmesnę kančią sumažintų ir padarytų ją prasmingą man ir kitiems.

Aš nemanau, kad mums lieka tik kentėti. Manau, kad mums reikia ir būtina kovoti.

* * *

Daug kas yra gavęs įspūdį, vienas kitas recenzentas tai ir spaudoje yra pastebėjęs, jog lietuvių tremties poezija ir net publicistika per apščiai atskleidžia pesimizmo, liūdesio, nevilties, skausmo, pasyvaus kentėjimo, sentimentalios nostalgijos bruožų.

Be abejo, tuo klausimu reikia saugotis per greitų ir per griežtų sprendimų. Bent kol niekas nepateikė išsamios statistikos. Bal-

J I S Y R A M Ū S Ų T A R P E

A. MERKELIS

Balandžio 29 d. sukanka aštuoniolika metų, kai mirė kan. Juozas Tumas-Vaižgantas, žymiausias mūsų rašytojas, PRAGIEDRULIŲ autorius, vienas pačių veikliausių tautinio atgijimo ir nepriklausomos Lietuvos veikėjų. Vaižganto mirtį lietuvių tauta labai jautriai išgyveno. „Be Vaižganto — 1933 m. „Vaire“ rašė prof. V. Mykolaitis — mūsų gyvenimas pasidarė tamsesnis, liūdnis ir, tarsi, net blogesnis, nes nėra to, kuris, taip jautriai reaguodamas į kiekvieną gėrio pasireiškimą, skleidė aplink mus optimizmą, pasitikėjimą ir šviesą“. Šiais žodžiais teisingiausiai nuskaita taurioji Vaižganto asmenybė ir šviesioji jo kūryba.

Vaižgantas išėjo į gyvenimą sunkiais ir tamsiais mūsų tautai laikais. Su „AUSRA“ atbudęs, jis stojo į tautos darbą ir per keturiasdešimt metų plačiai ir turiningai reiškė savo kūryba ir visuomenine veikla. Niauriai slogiosios caristinės Rusijos priespaudos laikais Vaižgantas mūsų tautos gyvenime buvo šviesusis pragedrulis.

Aušrininkai daugiausia žavėjos mūsų tautos praeitimi, varpininkai, iš praeities nukreipę savo žvilgsnį į dabartį, kėlė aikštėn jos negeroves. Vaižgantas savo kūryba kėlė tai, kas jo gyvenamuoju metu mūsų tautoje buvo gražu ir didinga. Jis mūsų tautoje, žengiančioje iš vergijos į laisvę, ugdė pasitikėjimą savo jėgomis, giedrią nuotaiką, šviesią viltį, kad Lietuva susilauks geresnių ir laimesnių laikų.

Didysis Vaižganto kūrybos ir visuomeninės veiklos šaltinis buvo savo Tėvynės ir savo tautos meilė. „Kone nuo pat kūdikio lopšio ir iki pat pasenusio lazdos aš — rašė Vaižgantas — nieko tiek konkrečiai nemylėjau, deja, nei paties Pono Dievo, prisipažįstu, nors ir be to prisipažinimo visiems tai aišku, kiek slieko širdžia tą velėną, po kurią aš, štai jau septintą dešimtį metų landžioju.“ Didžiulė, gaivališka savo Tėvynės ir tautos meilė giliai ir plačiai įugdė jį į savo tėvų žemę, iš kurios jokios jėgos nebūtų galėjusios išplėsti. Vaižgantas, pasak Balio Sruogos, buvo šviesus žmogus, visomis gyslomis, lyg šaknimis, įaugęs į Tėviškės žemelę, kaip ažuolas plačiomis šakomis, mosuojąs prieš audrą, ir pavėju, ir taikiam pakeleiviui, ir pasaulio valkatai, ir visiems lygiai, visiems vienodai, visus šios žemės brolius vienodai mylėjo, visais vienodai džiaugėsi.

su ir broožų buvo ir tebėra visokių. Nelabai nuostabu, jei tremtinys poetas ar net publicistas savo plunksną vedžioja, padažęs ją į rūškaną rašalą, jei jis yra kartais nusivylęs, nuliūdęs, prislėgtas ir beviltiškai nusiminęs. Jis juk tik išreiškia savo nemeluotąją nuotaiką, o drauge su tuo laiko aplinkos nuotaiką. Bent aš būčiau toli nuo minties jį drąsinti, apmėtant priekaištų akmenimis. Jei publicistą dar lengviau galima patampyti „valdžios“ instrukcijomis, įsakymais, spaudimais ir papirkimais, tai tikrą poetą taip padiriguoti niekad nebus galima. Istorija rodo, kad patys blogiausi valdžių ir režimų įsakymų vykdytojai visuomet būdavo poetai ir rašytojai.

Kas liečia nebe poeziją, o politiką, tai šiandien vien pasitikėti, kad „tiesa juk visuomet turi laimėti“, kad „tironai visuomet žūva, o žmonių laisvė triumfuoja“ — nepakanka. Ir Atlanto Charta, ir keturiomis laisvėmis, ir dvylika punktų — aš netikiu, imant visa tai, kaip prancūzai, tout court.

Tos visos premisos yra geros, jos veikia ir veiks, mūsų nepriklausomybę ir laisvę jos garantuos, — bet tik tuo atveju, jei mes patys mūsų tautos egzistencijos teisę garantuosime. Kada nors tos deklaracijos sužibės didesniu grožiu, negu jų politikieriai autoriai jas rašydami jautė, bet jos mums nežibės, jei mūsų laisvos tautos nebus. O laisvės mums niekas gražumu neduos, jei jos neįgyšime patys. Manęs neguodžia kokio filantropo švelnus atsidūsėjimas prie mano tautos kapo: ak, narsi tai buvo tauta, turėjo gražią, sanskritui artimiausią kalbą, buvo atsidavusi demokratijos idėjoms ir ištikimai numirė už jas...

Didi savo tautos meilė, nepalaužiamas tikėjimas į jos šviesinę ateitį, Vaižgantą darė kovos žmogų, nors anais laikais toji kova atrodė beviltiška, tačiau Vaižgantas joje dalyvavo ryžtingai, aukodamas jai viską.

Šiandien mes pasigendame didingų asmenybių, ir šiais sunkiais laikais mūsų žvilgsnis krypta į PRAGIEDRULIŲ autorius. Jo tauri kovinga asmenybė, jo šviesioji kūryba mums teikia jėgų, mūsų tremties kelyje į Tėvynę.

Tumas-Vaižgantas savo kūryba, savo tautine veikla, ir šiandien yra gyvas mūsų tarpe.

Padėka

„KARIO“ redakcija stengiasi naudotis geriausiais Amerikos informacijos šaltiniais, siūsdama „K“ JAV karinių pajėgų periodikai, ir prašydama mainais ne tik karinės spaudos, bet ir leidimo ten telpančia medžiaga. Štai yra vienas laiškas, kurį čia talpiname.

AIR FORCE ASSOCIATION
1424 K Street, Northwest
Washington 5, D. C.

20 March 1951

Gerb. p. Aušrotai,

Mes norime Jums padėkoti už siunčiamą KARYS žurnalą, ir atsilygindami įrašėme Jus į mūsų prenumeratorių sąrašus, gaunančius AIR FORCE žurnalą.

Mes pageidaujame su Jumis bendradarbiauti, tikėdami, kad mūsų leidinio KARYJE panaudota medžiaga bus įdomi ir supažindinanti su aviacija jūsų skaitytojus.

Jums nuoširdus,
JIM O'BRIEN
Circulation Director

Esame giliai dėkingi AIR FORCE ASSOCIATION už malonų bendradarbiavimą ir sutikimą naudotis jų leidžiamo žurnalo vertinga medžiaga.

„KARIO“ redakcija.

Mūsų broliai miršta už laisvę, bet jie nenori ir neturi mirti visi. Jie kovoja ne kad žūtų, bet kad laisvę laimėtų. Juk ne mirčiai bet pergalei ruošiamės.

* * *

Todėl negaliu manyti, kad kančios ženklas yra ryškiausias mūsų skaudaus likimo brožas.

Ryškiausias mūsų tautos likimo, ypač mūsų dabarties brožas — yra KOVOS ŽENKLAS.

Jei jo neišmatome dangaus mėlynėje dieną ir naktį, jei jo neįžvelgiame mūsų šventyklose, mūsų susirinkimų salėse, mūsų šventiškuose ir kasdienos veiksmuose, mūsų sąmonėje ir širdyse, — tai mes žuvę.

Bet jei norime gyventi patys ir savo vaikuose išvysti vertingos tautos palikuonis, stebėkime ir pajuskime Kovos Ženklą, ryškiausių mūsų tautos mįslės dabartinį simbolį. Tan ženklan jau dešimtys tūkstančių mūsų vyrų ir moterų įrašė kraujo testamentą. Dalis sukepusiom lūpom geria kančios kartybių taure. Dalis vis naujų žūsta, ir vis pačių geriausių, pačių narsiausių, pačių doriausių. Taip, tai didelis mums skausmas, — bet dar didesnis įpareigojimas. Nieko negausime ir nieko neturėsime be kovos.

Kiekvienam laikotarpiui savas ženklas, sava misija, sava pareiga ir didybė. Bet vakar, šiandien ir rytoj — buvo ir tebelieka Kovos Ženklas.

Mūsų Vytis man dar niekuomet neatrodė taip artimai išreikštas ryškiausių mūsų likimo ženklą. Ir todėl jį reikia pamatyti danguje, kaip kadaise atsitiko imperatoriui Konstantinui kovoje prieš Makenzijų, ir išpėsti mūsų sąmonėje: — in hoc signo vinces.

JUNGTINĖS TAUTOS IR LIETUVA

(Tęsinys iš 4-5 numerio)

1950 m. antroje spalio mėnesio pusėje Olandijos delegatas **Dr. Van Heuven Goethart** rado reikalo užsinti Lietuvą. Kalbėdamas apie metinį sovietų "taikos patiekalą" Jungtinėms Tautoms ir "sovietinės taikos simfonijas", jis pripažino žodžius iš Sovietų delegacijos girdįs, tačiau jam vis trūkstą tikėjimo. Jis pasakė: "Sovietų Sąjunga turinti jaustis tikrai nepatogiai, jei jos gerbėjai ir pasekėjai moko geriau negali pasakyti ir parodyti, kaip tik išnykima tokių valstybių, kaip Estija, LIETUVA ir Latvija... Šiandien sovietų "taikos meilė" niekam nepatikima"... Višinskis, kuris Sovietų Sąjungos vardą turėjo "garbės" priimti šiuos žodžius, ilgesnę **Dr. Goethart** kalbos dalį graužė pirštus...

Dr. V. A. DAMBRAVA

Akredituotas korespondentas Jungtinėse Tautose

metu Lietuvą užsiminęs delegatas buvo Filipinų užsienio reikalų ministras brigados generolas **Romulo**. Kalbėdamas Politiniame Komite, jis palygino, koks milžiniškai didelis skirtumas esąs tarp "imperialistinės" Amerikos, kuri ne tik savo kolonijų neturi, bet daugeliui dominijų ir kolonijų pati padėjo išsikvoti nepriklausomybę, ir "demokratiškos" Sovietų Sąjungos, kuri "vien tik iš paskutiniojo karo už laisvę prarijo tris Pabaltijo valstybes — Latvija, LIETUVA ir Estija, uždėdamas vergijos rėžius beveik visoms valstybėms jos rytiniuose pasieniuose.

Tai buvo oficialūs balsai, kuriuose

teka nebe Lietuvoje, bet maskolių žemėje.

1950. IX. 27 popietiniame posėdyje **Wierblowsky**, pagal sovietiską kurpalį paruoštoje kalboje, kaltindamas JAV karo kurstymu, iškėlė klausimą, ką reiškia Vakarų Vokietijos karinių jėgų formavimo ir apginklavimo planas. Į šį klausimą atsakė jis pats, cituodamas Vakarų Vokietijos socialdemokratų partijos lyderio **Schumacherio** pareiškimą dėl naujo karo galimybių. **Schumacheris** pasakė, jog sekantis pasaulinis karas turės būti vedamas taip, kad mūšiai vyktų ant Vyslos ir Nemuno krantų.

— Tai kalba apie karą, — pasakė **Wierblowsky**. — Karas, bet prieš ką? Prieš Lenkiją ir Sovietų Sąjungą. Kur? Lenkijos ir Sovietų Sąjungos teritorijoje, nes Vysla teka per Lenkijos širdį, o Nemunas yra Sovietų Sąjungoje.

Taip komentavo **Schumacherio** pareiškimą **Wierblowsky**. Mūsų komentarami tokiam absurdiškam pareiškimui

nėra reikalingi. **Wierblowsky** labai klysta, manydamas laisvą pasaulį pripratinsiąs prie naujų terminų, kuriuos jam Sovietų Sąjunga nukalė ir į burną dėjo. Mes niekad nesimame ginčyti, jog Vysla yra Lenkijoje, nežūrint, kad Lenkija ir yra visiškai Maskvos kontrolėje, bet niekas mūsų neįtikins, kad Nemunas yra Sovietų Rusijoje. Ne, Nemunas teka per Lietuvos širdį, bet SSSR satelitui nevalia minėti Lietuvos vardo, nes laisvasis pasaulis sovietų smurto dar neužmiršo.

Tai svetimųjų atsiliepimai apie Lietuvą penktajame Jungtinių Tautų Višumos Susirinkime. Kuklūs jie, tačiau labai reikšmingi.

Klaidinga būtų galvoti, kad Lietuvos vardas buvo minimas tik "taip sau" ar tik "tarp kitko". Delegacijos prisimena Lietuvos likimą ne dėl to, kad jos neturėtų apie ką kalbėti. Priešingai, jos jaučia atsakomybę ginti Lietuvą — buvusį Tautų Sąjungos narį, kurios aukos jau siekia netoli pusės milijono ir kurią dabar nuolatinis Jungtinių Tautų narys laiko patarai tokiam absurdiškam pareiškimui (Bus daugiau)

Trečiojo komiteto pirmininkas ir vyriausias JT komisijonierius tremtinių (pabėgėlių) reikalams, **Dr. Van Heuven Goethart** posėdžio metu.

Graikijos ir SSSR atstovų dvikovė

Vėl po kokio mėnesio įvyko naujas karijozas, kuris parodo draugišką Graikijos nusistatymą mūsų atžvilgiu. Visa tai įvyko "Ad Hoc" politiniame komite. Sovietų delegatas **Arutian**, besvarstant Eritrėjos klausimą, matyt, užsimiršęs, kad jis kalba ne tik savo satelitams, bet kartu ir laisvojo pasaulio tautoms, iškilmingai pareiškė: "Niekada žmonės pasaulyje nebus laisvi, jeigu jie pavergs vieni kitus". Daugelis delegatų pradėjo šypsotis, o Graikijos atstovas **Alexis Kyrou**, gavęs žodį, ne mažiau iškilmingai, kiekvieną žodį pabrėždamas, **Arutianui** pasakė: "Aš esu nepaprastai laimingas, girdėdamas šį pareiškimą, kadangi iš šios deklaracijos aš galiu padaryti išvadą, kad Latvija, LIETUVA ir Estija pagaliau gaus nepriklausomybę!" Čia **Arutian** bandė nutraukti graiko kalbą, sakydamas, kad dabar apie Pabaltijo kraštus nekalbama; jei **Kyrou** noris — galys pakalbėti apie Graikiją...

Pirmininkui **Arutian** nuraminus, **Kyrou** pasakė nedaug ką beturis pridėti. Galbūt, tik tiek, kad be reikalo **Arutian**as tvirtina, jog Graikija esanti priešingai kariuomenių atitraukimui iš svetimų valstybių. Priešingai, jis jau seniai laukia, kada gi Sovietų Esija atitrauks savo kariuomenę iš **Bulgarijos, Vengrijos ir Rumunijos**... Paskutinis penktosios JT sesijos

Lietuva iš tarptautinės tribūnos buvo paskelbta pasauliui esanti Sovietų Sąjungos auka.

Sovietai vengia kalbą apie Lietuvą

Nemanykime, kad šiose aštuonių delegacijų kalbose padaryti užsiminimai Lietuvos klausimu jau buvo viskas. Problema "už geležinės uždangos" buvo paliesta nesuskačiuojamai atvejais. Skirtumas tik tas, kad ten tieioginiai Lietuvos vardas nebuvo suminėtas. Ypačiai ryškūs delegacijų nusistatymas ir nuoširdus sentimentas mūsų tautai galima buvo pajusti iš daugelio privačių pasikalbėjimų su atskirų valstybių atstovais, apie ką skaitytojai, tikiu, dar turės galimybę vėliau išgirsti.

Būdinga yra ir tai, kad sovietinis blokas tylėdamas priėmė Vakarų valstybių užmetimus dėl SSSR agresijos veiksmų ir vykdomo genocido Lietuvoje. Tiesa, kaip jau anksčiau skaitydami pastebėjote, SSR delegacijos narys **Arutian** bandė atsikirsti Graikijos delegatui, bet tai buvo ne atsikirtimas, o tik viešai pareiškėtas baimingas nusistatymas vengti kalbą apie Lietuvą ar Pabaltijį.

Kuriujo vieton galima suminėti Lenkijos atstovo **Wierblowsky** JT Višumos Susirinkime pasakytos kalbos ištrauką, kurioje jis veltui bandė jiti kinti delegacijas, kad Lietuvos upės

AMERIKOS BALSAS LIETUVOJE GIRDIMAS

6 KARTUS PER DIENĄ

"Amerikos Balsas" savo praeitos savaitės lietuviškoje programoje pranešė, kad nuo balandžio 15 d. pakeičia savo bangas šokia tvarka: devyniolikta valandą: 13 metru, 16, 19, 25, 31, 41, 48, 49 ir vidutinio ilgio — 251 m. banga; per BBC stotis: 19,25 ir 30 m. bangos; pusė antros: 48 ir 49 metru; trys penkiolika: 48, 49 ir 215 m.; pusė keturių: 48 ir ir 49 m.; pusė aštuonių: 25, 31, 41, 48 ir 49 m. bangos. Taip pat praeitos savaitės programoje "Amerikos Balsas" kvietė klausytojus pasisakyti dėl programos tu-

rinio ir patarimus, pageidavimus jiems pasiūsti raštu.

"Amerikos Balsas" išleido 16 pusl. iliustruota knygele, kurią siuntinėja visiems nemokamai. Joje yra lietuvių kalba nurodymai apie Lietuvai siunčiamų programų laiką ir bangas. Norintieji šią knygele gauti, prašomi rašyti lietuviškai ar angliškai šiuo adresu: VOICE OF AMERICA, New York 19, N. Y.; kartu pastebėkite, kuria iš šių kalbų: anglų, vokiečių, prancūzų, italų ar ispanų knygelę pageidaujama.

"Aš stengiuosi panaudoti kiekvieną progą jūsų kraštui ginti", yra pareiškęs Graikijos atstovas **Alexis Kyrou** akredituotam JT korespondentui **Dr. V. A. Dambraivai**, pasikalbėjimo metu.

Paminklas žuvusiems ties Sirvintais

MŪSŲ SANTYKIAI IR KOVOS SU LENKAIS

Ats. brig. gen. gyd. V. Nagius-Nagevičius

1915 m. vokiečiams užėmus Vilnių, jame likę lenkų veikėjai iš vokiečių reikalavo Vilnių laikyti Lenkijos miestu.

Vokietijai 1916 m. paskelbus Lenkijos atstatymą, Lenkijos naujoji valstybės taryba pareikalavo prijungti Lietuvą prie Lenkijos. To paties iš Vokietijos kanclerio pareikalavo ir Vilniaus lenkai.

Vokiečiams 1918 m. žiemą iš Vilniaus išsikrausčius, per N. Metus Vilniuje sukilo lenkų legionininkai ir paskelbė generolą Veitką Lietuvos karo apskrities vadu, o generolą Mokrzeckį Vilniaus komendantu. Mūsų valdžia, negalėdama ginklu pasipriešinti, per M. Biržišką protestavo, o kar. škirpa net iškėlė Gedimino kalne Lietuvos vėliavą. Netrukus lenkai užleido Vilnių bolševikams. Lietuviams kovojant su bolševikų antplūdžiu, lenkai, neskelbdami mums karo, užėmė pietinę ir rytinę Lietuvos dalį, kai kur ginkluotai susidurdami su mūsų daliniais.

Santarvininkams tada rūpėjo, kad tarp lietuvių ir lenkų, kovojusių su bendru priešu, susirėmimų nebūtų. Jie bandė skelbti įvairias demarkacines linijas, šaukė paliaubų ir derybų. 1919 m. balandžio mėn. lenkams pasisekė užimti Vilnių. Tada jie ypač įtikinėjo santarvininkus Lietuvos vyriausybę esant vokiečių nusta-tyta, o lygiagrečiai skelbė Lietu-

vą esant "mužikų" kuriama ir net "bolševikiška." Vadinamoji "pakraščiu gynimo draugija" išleido net brošiūrą "Kodėl lenkų karys yra įžengęs Lietuvon ir į Gudus" (Dla czego żołnierz polski wkroczył na Litwę ir Białorus), kurioje pasisakyta, kad Lietuva neturinti Lenkijai užstoti išėjimo į Baltijos jūrą, kad Lietuvoje esą labai daug žemės ir miškų, kurių labai trūksta Lenkijai, kad Nemuno aukštupis ir abudu Neries krantai — lenkų šalis, o jos sostinė Vilnius. Tuo pačiu laiku iš Vilniaus vadovaujama organizacija POW (Polska Organizacja Wojskowa) apipynė visą Lietuvą samokslų tinklu, kad rugpiūčio 28-29 d.d. suruoštų sukilimą ir paimtų nors keletą valandų valdžią į savo rankas ir kad sukilėlių vardu pašauktų lenkų kariuomenę. Samokslas buvo laiku susektas, sukilimas neįvyko, kaltininkai buvo nubausti.

1920 m. liepos mėn. bolševiku spaudžiami, lenkai vėl turėjo iš Vilniaus kraustytis, ir kaip tik tuo momentu, kada mes pasirašėme su rusais taiką, pagal kurią Vilnius buvo pripažintas mums. Aukščiausioji santarvininkų komisija perleisti mums Vilnių nespriešino. Kovos tarp lenkų ir rusų tęsėsi toliau, o Lietuva paskelbė neutraliteta kovojančiųjų atžvilgiu. Tų pačių metų rudenį lenkams pavyko sumušti bolševikus, bet kartu jie pradėjo pulti

mūsų kariuomenę ir keliose vietose padarė jai nuostolių. Pagaliau jie pasiūlė lietuviams derybas Suvalkuose. Maršalo Pilsudskio surežisuota komedija buvo suvaidinta dviem veiksmis. Pirmasis įvyko Suvalkuose, kur, Santarvės atstovų akivaizdoje, abi šalys pasirašė sutartį, prisiimdamos dar anksčiau Santarvės demarkacinę Kurzono liniją, paliekant Vilnių mūsų pusėje. Ant-rasis veiksmas suvaidintas po dviejeto dienų po sutarties pasirašymo (spalio 9 d.), tai tariamojo maištiniuko gen. Zeligovskio, irgi su tariamai sukilusiomis dviem pėstininkų ir viena kavalerijos divizijomis, Vlniaus užėmi-mas, kur mūsų įguloje tebuvo

trys batalionai. Turėjo įvykti ir trečiasis veiksmas — tai visos Lietuvos užėmimas, bet jis buvo mūsų kariuomenės sutrukdytas ties Širvintomis (lapkr. 19 d.) ir Giedraičiais (lapkr. 21 d.), kur lenkai buvo skaudžiai sumušti, paimti jų brigados ir pulko štabai ir daug karo grobio. Tautų Sąjungos komisija sustabdė kovas, o mes po to ilgai bylinėjome Tautų Sąjungoje, tarėmės "su Hymansu", norėjom kreiptis į Hagos Teismą, bet lenkai su tuo nesutiko, o Vilniaus mums anais laikais taip ir negražino. Tokiu tai būdu mums atsirūgo mūsų protėvių su lenkais sudarytoji unija, skelbusi šūki "Lygūs su lygiais, laisvieji su laisvaisiais".

1920. XI. 19.

SIRVINTŲ KAUTYNIŲ KOMENTARAI

Z. SALKAUSKAS

"...Priešą iš fronto riša mūsų daliniai neišplėtė pakankamos energijos"...

Prieš 30 metų, KARYS nr. 1, 1950.

Tai įvyko gal dėl to, kad:

7-to pėst. pulko II-as batalionas nuo 1920 m. rugsėjo mėn. galo visą laiką išbuvo pirmojoje linijoje, kai tuo tarpu III-sis bat., bent nuo lapkričio mėn. pradžios — pulko rezerve, Sirvintuose.

7/II lapkr. 17 d. nuo 7,30 iki 17 val. atlaikė smarkų lenkų puolimą Pory-Kiele riboje, 5 km į rytus nuo Sirvintų. Čia tarpais šaudymas buvo toks smarkus, kaip kad ties Ryga 1917 m. rugsėjo mėn. pradžioje (I-jo Pas. karo eigoje).

7/II pradėjo trauktis nuo 17 val., jau sutemus. Wiesy-Degučiai riba buvo užimta tik lapkričio 18 d. temstant. Naktis iš 17 į 18-ją buvo labai tamsi, keliai pabiurę. Ryšio palaikymas asmeninio kontakto forma buvo sunkus, nors telefono ryšys tarp II-ro bataliono štabo ir 7 pulko štabo ir veikė. Naktis iš 18 į 19-ją taip pat buvo tamsi, keliai nežmoniški. Lapkričio 19 d. 7/II persigrupavimas užtruko gan ilgai. Tą dieną gautos žinios apie bendrą fronto padėtį — buvo labai nepalankios.

7/II buvo nepilnos sudėties. Ketvirtosios kuopos buvo likęs tik vienas būrys.

Širvintai nėra taškas, kaip kad

schemoje atrodo, bet per 3,5 km puolimo ašyje nutįsęs bažnytkaimis.

Bendras įvertinimas

Svarbiausią rolę XI. 19 pergalėje suvaidino III-sis batalionas. Jis vykdė sunkiausią uždavinį ir jį puikusiai atliko. Tai puikaus, drausiosio manevro pavyzdys. Bataliono nuopelnai be galo dideli.

7/II turėjo uždavinį pradėti puolimą iš vakarų. Nuo kurios valandos — dabar aiškiai nebeprisimenu, gal būt, kad nuo 13 val. Bataliona turėjo remti artileriją. Tariant, kad jis būtų išplėtęs pakankamą energiją, būtų galėjęs paimti daugiau belaisvių. Tačiau šiam tikslui, veikdamas iš fronto, II-sis batalionas turėtų sumušti du lenkų batalionus ir atkirsti priešui pasitraukimo kelius į šiaurę nuo Sirvintų. Deja, 7/II tokiame uždaviniui buvo per silpnas. Faktiškai širvintus puolė: 6-os kuopos 4 būriai ir 4-os kuopos 1 būrys; 5-oji kuopa puolė lenkų 3-čią batalioną.

Taktiškam persekiojimui, kaip dabar atrodo, būtų pakakę 4-5 skyrių su lengvaisiais kulkosvaidžiais. Deja, nebuvo kam, o svarbiausia — gal nebuvo iš ko jų organizuoti.

Plataus masto priešų persekiojimui Vilniaus kryptimi — buvo reikalinga turėti pilnos sudėties šviežia divizija dešiniam Neries krante (2-me ešerone), o ne tie pulkai, tada buvę pir-

Mūsų vyrų smogiamasis būrys pasirengęs žvalgybon 1920 m.

LIETUVIŲ TAUTINIŲ DALINIŲ ORGANIZAVIMOSI REIKALU

Sąjungos "Ramovė" Laikinoji Centro Valdyba lietuvių tautinių dalinių organizavimo klausimu parengė atitinkamą raštą ir 1950 metų lapkričio mėn. jį išsiuntinėjo Lietuvos laisvinimo vyriausiems organams bei paskiriems kompetetingiems šiame reikale asmenims, atsiklausdama jų nuomonės. Iš visų gautų atsakymų paaiškėjo, kad tokių dalinių steigimas neabejotinai turėtų didelės reikšmės mūsų dabartinėje Lietuvos laisvinimo kovoje. Malonu pastebėti, kad vyriausi Lietuvos laisvinimo veiksniai šiuo svarbiu klausimu domisi ir rūpinasi.

"Ramovės" Laik. Centro Valdyba yra nusistatymo, kad tautinių dalinių steigimo reikalas yra politinės reikšmės klausimas. Todėl: kada, kur ir kaip jų steigimas bus vykdomas, priklauso mūsų vadovaujantiems politiniams veiksniams. Centro Valdyba, išskeldama šį klausimą, norėjo atkreipti mūsų vadovujamų politinių veiksmų reikiamą dėmesį. Sąjunga "Ramovė" įsijungia prie tos idėjos praktiško realizavimo. Pasaulio įvykiai taip rutuliuojasi, kad JAV ir kitų Vakarų Europos kraštų vyriausybės pačios tuo klausimu susirūpins, jei savo laiku ir tinkama forma į tai bus atkreiptas jų dėmesys ir politinė situacija to reikalauja. "Ramovės" Laik. Centro Valdyba lietuvių tautinių dalinių organizavimo klausimu ir toliau bendradarbiauja bei laiko ryšį su Lietuvos laisvinimo vyriausiais organais, su kompetetingomis tuo reikalu žinybomis ir paskirais asmenimis.

SAJUNGOS "RAMOVĖ" LAIK. CENTRO VALDYBA

mojoj linijoj. Pvz., 7-sis pėst. pulkas buvo labai negausus — praskydės.

6-oji kuopa ir, berods, 4 kp. būrys išvežė paimtasias patrankas iš Pašvinčio dvaro, esančio 3-4 km į rytus nuo Širvintų. Šios pastangos pareikalavo daug laiko.

Kiti pastebėjimai

Dar ir dabar man kyla daugybė klausimų, į kuriuos nerandu atsakymo. Pvz., dėl mūsų artilerijos veikimo. Aš ir dabar nežinau, kada ji turėjo pradėti šaudyti, kuriuos taikinius, kada sustabdyti ugnį. Nemačiau nė vieno artilerininko, nors per mūsų galvas širvintų link pralėkė gausiai svedinių. Dėl puolimo pradžios man kilo abejonių, kurių ir vėliau, veiksams jau pasibaigus, neišsiaiškinau su mjr. Kerbeliu. Pvz., kam buvo reikalingas bataliono pergrupavimas XI. 19. užtrukęs gan ilgai, dar ir dabar nesuprantu.

Kaip dažnai gyvenime tragedija maišosi su komedija, širvintų bažnytkaimyje sutiktas klebonas kun. Linartas pasakoja, kaip prieš prasidedant šaudymui, prieš kokias 10 minučių klebonijon buvo atvykęs Želigovskio štabo viršininkas gen. Mokšeckis. Pastarasis nupasakojo apie bendrąją fronto padėtį ir užbaigė, kad "lietuvių 7-sis pėst. pulkas nebeegzist...? Bet generolas taip ir nebaigė tarti žodžio "nebeegzistuoja", pabrėžė kun. Linartas. Vėliau buvo kalbama, kad gen. Mokšeckis, išbėgęs iš klebonijos, bėgęs per širvintą ir pasinėręs vandenin iki kaklo. O juk buvo lapkričio 19-oji ir pavakary pradėjo šalti...

Paširvinčio dvare buvo rasta lenkiška vėliava. Tai buvo balta šilkinė skara su užrašu juodomis raidėmis: "Dieve, išgelbėk Lenkiją." Taikos me-

tais ši vėliava buvo laikoma mūsų Karo Muziejuje, bet vėliau ji kažkur dingo.

Apgailestinas dalykas, kad nebuvo apdovanotas Vyčio Kryžiumi 6-sios kuopos viršila Pranas Svagždis, kilęs iš Kutiškių k., Radviliškio v. Lapkričio mėn. pradžioje jis buvo sužeistas į ranka, susišaudymo su lenkų žvalgiais metu. Nors ir turėjo būti evakuotas, tačiau pasilikio rikiuotėje. XI. 17 jis be atodairos tiekė kuopai šovinius per smarkiai prieš apšaudomą plotą. Pranas Svagždis buvo nebaigęs net mokomosis kuopos. Šiaip gyvenime — buvo labai lėtas.

Liko taip pat neapdovanotų ir keletas narsumu pasižymėjusių kareivių. Vyr. ltn. Balnų pažinojau gana gerai. Jo paties žodžiais, jis buvo 1863 m. tremtinio (į Sibira) ainis. Savo tėvų žemę išvydo tik 1919 m. gale, o gal 1920 m. pradžioje. Kai kas iš mūsų ura-patriotų, atvykusių "ant gatavo", vėliau jį pavadindavo — "sėdlo."

Mjr. Kerbelis pasakojo girdėjęs iš lenkų belaisvių, kad širvintai "to litovski Verdun". Ir iš tikrųjų, padėtis ties širvintais buvo susidariusi dramatiška. Negarbingos atminties gen. Kl. 1921 m. pradžioje buvo įdėjęs į rusų laikraštuką "Echo" (ėjusi Kaune) straipsnį "10 dienų ties širvintais." Straipsnis buvo spausdinamas per 4 numerius. V. Bičiūnas Seime net buvo pateikęs interpeliaciją dėl karinių paslapčių išdavimo. Straipsnis vaizdavo visą padėtis dramatiškumą. Tai buvo gana smulki veiksmų reliacija. Panaši medžiaga, drauge su kautynių dalyvių parodymais, ir sudaro pagrindą rašyti karo istoriją be kabučių.

Blackshaw Moor, Anglija,
1951 m. sausio mėn.

Besiregistruojantiems Sąjungos "RAMOVĖS" skyriams žinoti

Prieš metus Čikagoje įkurta Buv. Liet. Karių Sąjunga "Ramovė" šią dieną išaušo į 14 Sąjungoje įregistruotų skyrių. Įvairiose JAV vietovėse steigiasi vis nauji skyriai. Naujai besistiegiantys skyrius Laikinoji Centro Valdyba prašo, įsiregistruojant Sąjungoje, pranešti jai šias žinias: 1) Skyriaus įsisteigimo vieta ir data, 2) Valdybos sudėtis, 3) Narių skaičius ir 4) Skyriaus antrašas.

Sąjunga ir jos skyriai savo veiklą tvarko pagal Sąjungos Statutą, kuris žemiau talpinamas. Plačiau apie Sąjungą "Ramovė" žiūr. "Kario" 1. Nr. 15 puslapyje.

Sąjungos antrašas: "RAMOVĖ",
6324 So. Fairfield Ave., Chicago 29,
Ill.

SAJUNGOS "RAMOVĖ" LAIK.
CENTRO VALDYBA

LIETUVIŲ KARIŲ SAJUNGOS "RAMOVĖS" STATUTAS

I DALIS

BENDRIEJI DĖSNIAI

I str. Sąjungos tikslas:

Reikšdami visišką ištikimybę Jungtinių Amerikos Valstybių santvarkai ir turėdami tikslą:

- 1) kelti savo narių kultūrinį ir profesinį lygį,
- 2) ugdyti jų tarpe tautinę ideologiją;
- 3) jungti juos į vieną lietuvių šeimą solidarumo pagrindais ir
- 4) remti lietuvių tautos pastangas dėl nepriklausomos; demokratinės Lietuvos valstybės atstatymo

s t e i g i a m a

LIETUVIŲ KARIŲ SAJUNGA "RAMOVĖ" AMERIKOJE

II str. Sąjungos uždaviniai:

Pasistatytiems tikslams siekti, Sąjunga:

- 1) teikia savo nariams žinių apie JAV santvarką, jos kultūrinius, ekonominius bei politinius laimėjimus,
- 2) kelia savo narių karinį išsimokslinimą,
- 3) stiprina narių tarpe tautines tradicijas bei solidarumą,
- 4) skatina lietuvių tarpe vienybę bei pasiaukojimo idėjas tautos laisvės kovoje,
- 5) rūpinasi medžiagine bei dvasine parama ir vargą patekusių Sąjungos narių ir jų šeimų,
- 6) rūpinasi visais kitais reikalais, susijusiais su lietuvių tautos kova dėl laisvės.

III str. Veikimo būdai:

Savo tikslams siekti, Sąjunga:

- 1) ruošia pranešimus ir paskaitas,
- 2) organizuoja ekskursijas ir iškilas, pobūvius ir pan.,
- 3) steigia skaityklas—knygynėlius.

IV str. Sąjungos nariai:

- 1) Narius priima Skyriaus Valdyba. Smulkesne narių priėmimo ir atleidimo tvarka nustato atskiros taisykiės, Centro Valdybos išdirbtos ir Sąjungos atstovų susivažiavimu priimtos.
- 2) Sąjungos nariu negali būti asmuo, kurio elgimasis nesuderinamas su žmogaus garbe, ar kurio veikla nukreipta prieš JAV ir lietuvių tautą.

3) Visi Sąjungos nariai įsipareigoja lojaliai vykdyti daugumos priimtus ir vadovybės paskelbtus nutarimus. 4) Ypatinai nusipelnusius Sąjungai ir lietuvių tautai asmenis, Sąjungos susivažiavimas gali išrinkti Sąjungos garbės narius.

5) Narys gali savo pareiškimu pasitraukti iš Sąjungos.

6) Narys už Sąjungos siekiamą priesingą veiklą arba už žmogaus garbę žeminantį elgesį, Garbės Teismo sprendimu, iš Sąjungos pašalinamas.

V str.:

Lietuvių Karių Sąjunga "Ramovė" savo nariams yra vyriausias autorite-

tetas, ir Sąjungos nariai įpareigojami vykdyti tik daugumos, demokratiškai tvarka priimtus ir vadovybės paskelbtus nutarimus.

VI str.:

Sąjungos nariui duodamas Centro Valdybos nustatytas nario liudijimas.

VII str.:

Sąjunga turi savo vėliavą ir ženklą, kuriuos nustato Centro Valdyba.

VIII str.:

Sąjungos šventė yra Lapkričio 23-ji Diena.

IX str.:

Sąjunga gali turėti savo turta, kuris tvarkomas einant bendraisiais Jungt. Amerikos Valstybių viešųjų draugijų įstatymuose nurodytais būdais.

II DALIS

SAJUNGOS SANTVARKA

X str.:

Sąjunga sudaro Sąjungos Skyriai ir Sąjungos Centras.

XI str.:

1) Skyrių sudaro nemažiau kaip 10 narių, gyvenančių vienoje ar kelse vietovėse.

2) Skyrius renka valdybą iš nemažiau trijų asmenų.

XII str.:

1) Sąjungos Centro organai yra: a) Sąjungos Centro Valdyba, b) Sąjungos Revizijos Komisija ir c) Sąjungos Garbės Teismas.

2) Centro Valdyba, kuri vadovauja visam Sąjungos veikimui ir yra vyriausias autoritetas, renkama iš nemažiau penkių asmenų.

3) Centro Valdybos Pirmininką renka susivažiavimas; kiti gi išrinkti valdybos nariai patys pasiskirsto pareigomis.

4) Revizijos Komisija ir Garbės Teismas — kiekvienas renkami iš nemažiau trijų asmenų.

XIII str.:

Vyriausias Sąjungos reikalų sprendėjas yra Sąjungos Atstovų Susivažiavimas, kuris saukiamas ne rečiau, kaip kartą per dvejus metus.

XIV str.: Sąjungos lėšos:

Sąjungos lėšas sudaro:

- 1) paskirų narių mokestis, kurio dydį nustato Sąjungos Susivažiavimas,
- 2) aukos,
- 3) Sąjungos vardu daromų pramogų pajamos ir
- 4) ypatingos pajamos.

XV str.: Baigiamieji nuostatai:

1) Šis statutis įsigalioja nuo 1950 metų balandžio mėn. 2-dienos. Jį pakeisti ar papildyti gali tik Sąjungos atstovų susivažiavimas, dviem trečdaliais atstovų nutarimu.

2) Kol Sąjungos Centro Valdyba bus sudaryta šio statuto tvarka, Steigiamojo Susirinkimo išrinktoji Valdyba laikoma Laikinąja Sąjungos Centro Valdyba.

8 GINKLO IR DARBO KARIAI

RAPOLAS KRUCAS

Amerikos lietuvis, JAV armijos karys
ablejuose pasauliniuose karuose

JAV AVIACIJOS PIRMUNAS LIETUVIS

Rapolas Kručas Pirmajam pasauliniam kare tarnavo JAV Karo Aviacijos Foto skyriuje, kuriame buvo dalinio viršininku. Atrodo, kad tai buvo vienintelis lietuvis fotografas-lakūnas. Tais laikais būti lakūnu buvo rečiau. Lietuvių priaugusio jaunimo tuomet labai mažai tebuvo, o ateiviui patekti į tuolaikinę aviaciją buvo labai maža galimybė.

Po karo, 1920 metų pradžioje R. Kručas buvo nuvykęs į Lietuvą biznio reikalais. Tais laikais esant Lietuvai pavojui iš lenkų pusės, jam teko su Lietuvos šauliais dalyvauti lietuvių lenkų susirėmimuose ir buvo pakliuvęs lenkamis į nelaisvę. Kaip Amerikos pilietis, iš nelaisvės netrukus buvo paleistas. Už nuopelnus buvo apdovanotas Šaulių žvaigžde.

Antrame pasauliniame kare įstojo į JAV Pakrančių Sargybą kaip rezervistas, atlikdamas karinę prievolę vidaus vandenyse iki karo pabaigos. Dabar gyvena Maspeth, L. I., N. Y. Dirba nuosavoj Foto studijoje.

KAIP AŠ GYVENU JAV ARMIJOJE

Mes čia keliamės 15 min. prieš šešias. Visa darome greičiausiu tempu, vos spėji apsirengti ir lovą pasikloti.

Tai būna lyg ir patikrinimas. Prausiamės vėliau. Pusryčiai apie 7 val. Drausmė čia griežta. Drabužių davė nemažai ir dar duos. Smulkias reikmenis: muila, pasta, skutimosi įrankius perkamės patys, tik čia viskas pigiau.

Stengiuosi būti geru kareivių ir man neblogai sekasi. Dėl anglų kalbos daug sunkumų neturiu, o vėliau — bus dar lengviau. Šiaip, iš karto patekus į armiją — nelengva. Laisvo laiko labai maža. Visuomet atsiranda kurių nors darbų, kaip pvz. rajone popiergalių rankiojimas, ar laukimas rikiuotėje parėdymu, stovint koki pusvalandį "laisvai", tačiau pajudinti galima tik vieną koją, o kalbėtis uždrausta.

Klimatas pas mus švelnus, tačiau ne visada: diena, kada kaitina saulė. Naktimis kartais taip pašala, jog nubudęs ritiesi į kamuolį po savo antkole. Paskutiniu metu oras apvėsėjo. Naktys nebešaltos, o diena, kada esame laisvi, vaikščiojam pusplikiai. Gamta čia graži: dangus visada mėlynas, naktys žvaigždėtos; tik nėra kada visa tuo gėrėtis. Jaučiuosi labai vienišas. Pasiilgstu namų ir savųjų. Tas pat ir su amerikiečiais. Jie taip pat, kaip ir aš, gyvena mintimi, kada galės pasimatyti su namiškiais, su savo būsimosiomis... Yra nemaža vyrų, kurie gauna į dieną po 14 laiškų, dažnai nuo to pačio asmens.

Maistas neblogas ir gauname pakankamai, žiūrint, kiek esi išalkęs po visokių rikiuočių. Kol kas iš stovyklos dar neišleidžia, bet po savaitės jau gausime leidimus išeiti į miesta. Šiaip stovykloje yra visokie patogumai: paštas, telefonas, telegrafas, karių lankytojams klubas, krautuvės, daug įvairių sporto ir švaros palaikymo įrankių. Visais tais malonumais galime pasinaudoti tam tikru laiku ir tam tikroje uniformoje.

Aš esu viename inžinerijos batalione. Čia per 6 savaites turėsime baigti pagrindinį mokymą. Vėliau 3 savaičių kursuose mokysimės specialybės: radijo, šaltkalvio ir kt. amatų.

Taip nepastebimai slenka dienos, panašios viena į kitą. O mes — marširuojame ir prakaituojame Kalifornijos saulėje. Aš nė nesvajojau kad būsiu JAV armijos kareivis.

Camp Roberts.

RASO LIETUVIS LEGIONIERIUS IS MAROCO

Gerb. p. Kapitone,

Mane domina kario gyvenimas, o dar labiau — KARIO žurnalas. Daug džiaugsmo turėjau, skaitydamas vėl pasirodžiusį lietuvių karių organą KARI. Aš jį jau mėgdavau skaityti dar vaiku būdamas. Linkiu mielam KARIUI ir jo stabui sėkmingai žengti užsibrėžtu keliu, bei pasiekti visuose pasaulio kampuose prisiglaudusius lietuvius karius. Džiugu, kad KARYJE bendradarbiauja bent vienas kitas lietuvis, buvę legionieriai svetimšalių legiono eilėse...

Seržantas Longinas P — ka.

Oujda, Maroc,
1951 m. kovo 12 d.

SVEIKINIMAS IS BRAZILIJOS

Esantieji Brazilijoje, Sao Paulo, lietuvių buvusieji 1918-1920 metų savanoriai — kūrėjai ir Nepriklausomos Lietuvos kariai sveikina atgijusį savo žurnalą KARI, kuris visus sujungs ir ves į kovą ligi pergalės laisvoje Tėvynėje.

Meldutis Laupinaitis

NUOSIRDŪS KARIO REMEJAI

Lietuvių Spaudos Centras Amerikoje "GABIJA" (340 Union Ave., Brooklyn 11, N. Y.) KARIO redakcijos reikalams paskyrė šiuos savo leidinius: J. Kruminas, "NAKTIS VIRSUM SIRDIES", apysaka — 3 egz.

V. Pietaris, "LAPES PASAKA", knyga jaunimui — 3 egz.

G. A. Buerger, "BARONO MIUNCHHAUZENO NUOTYKIAI" — 3 egz.

Be to, paskirta viena metinė Knygos Bičiulių Klubu prenumerata — 5 knygos (J. Kruminas, "Naktis viršum širdies", J. Savickis, "Raudoni batukai", N. Mazalaitė, "Mėnuo, vadinamas medaus", J. Jankus, "Apsysaka", L. Dovydėnas, "Per Klausčių ūlytelę").

Kaip žinoma, Knygos Bičiulių Klubą suorganizavo "Gabijs" Klubu nariai, įmokėję \$5,000 mokestį, gauna knygų daugiau kaip už \$8.00. Nario mokestis siunčiamas šiuo adresu: "GABIJA", 340 Union Ave., Brooklyn 11, N. Y.

GEN. NAGIUS-NAGEVICIUS ATSTOVAUJA KARO INVALIDŲ DŪ REIKALUS

Gen. Nagius-Nagevičius, kaip buvęs Lietuvoje Karo Invalidams Šepty Komiteto Pirmininkas, iš Karo Invalidų Draugijos Philadelphiaje gavo įgaliojimus padėti laisvės kovų invalidams ir betkur, betkada atstovauti visus L.N.K.I. Draugijos reikalus.

Remdamasis šiuo įgaliojimu, gen. Nagius kreipėsi į BALFĄ (žin. DRAUGAS, 78 nr.), prašydamas priimti savo globon K. Inv. Draugiją Philadelphiaje ir visur kitur esančius karo invalidus, kur tik juos BALTAS gali pasiekti.

Lietuviai legionieriai poilsio metu
Indokinijoje

Šios knygos bus padovanotos mūsų galvosūkių sprendėjams ir rūpestingiems KARIO talkininkams platintiems.

Be to, gauta kukli piniginė parama iš:

P. Plechavičiaus, R. Zidziūno,
V. Zuko, B. Svilo,

Visiems mūsų maloniesiems rėmėjams ir bičiuliams tariame nuoširdų ačiū už gražų pavyzdį.

Redakcija

JONAS MINELGA

LIETUVOS KARIUI

Seniai, seniai, prieš daugel metų,
Mačiau tave, narsus kary.
Zygiavo jūsų žvalios gretos
Kaune, Alytų, pamary.

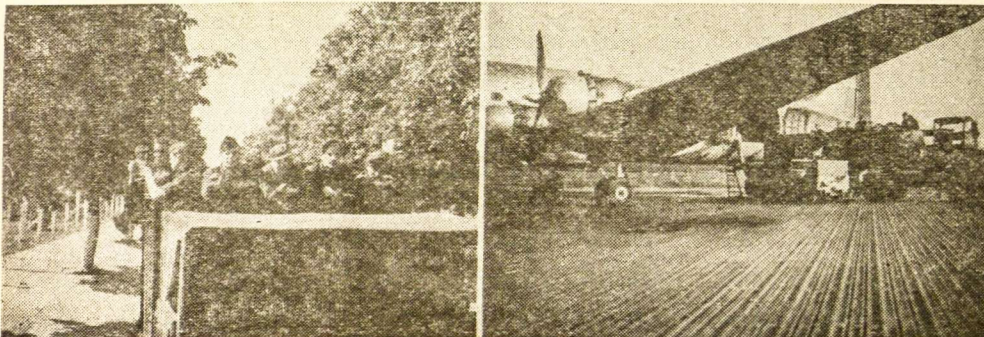
Buvai Gaiziūnų poligone, —
Drebėjo kalvos ir šilai,
Kada nakties šešėlių fone
Ugnimį į "priešą" prabilai.

Mačiau prie kalno Gedimino,
Trispalvei plazdant ant pilies.
Jokie pavojai nebaugino
Tavęs sargyboje šalies.

Aikštėj rikiavos žygiui pulkas, —
Neramos širdys ir veidai,
Kažkur toli nulijo kulkom, —
Vaidenos tau kovos aidai.

Kai priešas mindė žemę miela,
Tave regėjau apkase...
Buvai karys vardu ir siela,
Juo ir šiandien esi dvasia.

KUOPŲ VYRAI ISTORINĖJE BERLYNO ORO TILTO TARNYBOJE

4060 Darbo Kuopos lietuviai išdirbo apie pusę milijono valandų ir pastatė rekordą: 10 vyrų per 9 minutes pakraudami didžiulį transporto lėktuvą.

VISAME PASAULYJE

LEGIONIERIŲ VEIKLA HARTFORDE, CONN.

Amerikos Lietuvių Legiono Hartfordo Frederick'o Sabonio 7-sis Postas, vadovaujamas energingo vado, II-jo Pasaulinio karo veterano Vinco Morkaus, pasižymi energinga veikla. Kas mėnesį vykdomi Posto susirinkimai. Dalis narių turi gražias uniformas, o dabar Postas yra pasiryžęs visiems legionieriams įtaisyti uniformines kepures-pilotes. Visuose Hartfordo paradouose Posto legionieriai dalyvauja uniformuoti, nešini Lietuvos ir Amerikos vėliavomis.

Pastas yra apjungęs I-jo ir II-jo Pasaulinių karų dalyvius, o dabar gausiai prisidėjo ir buvę Lietuvos Kariuomenės kariai tremtiniai. Gražiai

Trys lietuviai angliakasiai, prisavo gyvenamojo bloko darbininkų bendrabutyje, Australijoje.

SAJUNGOS "RAMOVĖ" ČIKAGOS SKYRIAUS METINIS SUSIRINKIMAS

Kovo mėn. 3 dieną metiniame "Ramovės" Chicagos Skyriaus susirinkime Skyriaus senos Valdybos Pirmininkas plk. J. Variakojis padarė Skyriaus metinės veiklos apyskaitą. Valdyba turėjo 7 posėdžius; Skyriaus susirinkimuose skaitytos paskaitos: kpt. P. Labanuskas — "Atominė Bomba" ir "Amerikos lietuvių pastangos Lietuvos laisvinimo byloje"; plk. A. Rėklaitis — dvi paskaitos "Modernieji ginklai"; kpt. Br. Michelevičius — "1941-45 metų Sovietų - Vokiečių Karas" ir Pr. Dailydė — "Šių dienų kariniai-politiniai įvykiai ir Lietuvos laisvinimo reikalai."

Skyriaus išdininkas mjr. P. Šeštakauskas pranešė apie skyriaus išdo

paminėta Laprikčio 23-oji ir dalyvauta iškilmingame Vasario 16-sios minėjime.

Iš ryškiųjų Posto veidų yra I-jo Pasaulinio karo veteranas W. Kortinaitis, kuris visa širdimi yra atsidavęs Legiono ir Posto veiklai. Būdamas nors ir senesnio amžiaus, neatsisako eiti Tautinio Štabo Vado Pavaduotojo (Vice Kommander) pareigas.

stovį: per metus iš nario mokesčio ir aukų buvo 420 dolerių pajamų. Išlaidos: Skyriaus auka Lietuvos Laisvinimo reikalams 23-čiosios Laprikčio proga — 240 dolerių, kitos išlaidos: 90 dolerių. Išde šiuo metu yra 90 dol.

Apie Sajungos Laik. Centro Valdybos veiklą susirinkimą painformavo jos sekretorius kpt. Br. Michelevičius. Į naują Skyriaus Valdybą išrinkti: gen. M. Rėklaitis, plk. P. Zukas, plk. A. Gaušas, mjr. P. Šeštakauskas ir ltn. A. Rimas. Kandidatais: plk. J. Variakojis ir mjr. J. Ivašauskas. Į revizijos komisiją: plk. P. Genys, plk. ltn. J. Švedas ir ltn. J. Bražys. Kandidatais: kpt. P. Petrauskas ir ltn. N. Abromas.

Susirinkimo dalyvių jautriai-patriotiniai pasisakyta prieš spaudą ir autorius, nekultūringais bei nepamatuotais straipsniais šmeižiančius Lietuvą, jos kariuomenę bei karininkus. Pasiūdyta žurnalo "Kario" kultūringu, patriotiniu turiniu. Pageidauta, kad naujoji Skyriaus Valdyba po Vėlykų suruoštų skyriaus narių ir jų šeimų pobūvį—arbatėlę.

Kaip ankstesniuose, taip ir šiame Skyriaus susirinkime aktyviai dalyvavo daugelis aukštesnio laipsnio Lietuvos karių ir vyresnio amžiaus skyriaus narių, kaip pavyzdžiui: gen. P. Plechavičius, gen. K. Musteikis, prof. plk. Dr. K. Oželis, plk. P. Genys ir kiti. Kai kuriems kolegoms-kariams, dėl ligos patekusiems į sunkią materialinę būklę, parinkta iš narių aukų.

—br.

— Š. m. balandžio 14 d. Brooklyne įvyko LTB atstovų suvažiavimas, kuriame dalyvavo 77 įgaliotiniai, atstovavę 7 rytinių JA Valstijų 23 vietoves ir kalbėję 8.000 lietuvių vardu. ALT sutikus, kad JA Valstybėse būtų organizuojama Amerikos Lietuvių Bendruomenė, kaip PLB narys, buvo išrinktas Organizacinis Komitetas, kuris dės visas pastangas, kad PLB idėja, pagal VLIKo nuostatus, būtų kuo greičiau įgyvendinta.

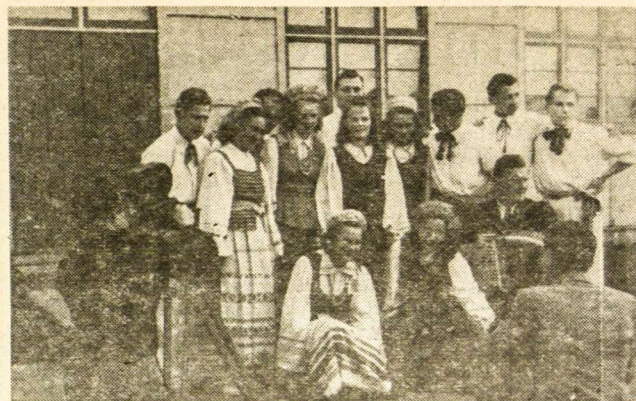
PRANUI EIMUČIUI

ir visiems jo artimiesiems, jo mylimai žmonai DOMICELEI EIMUTIENEI mirus, gilaus liūdesio valandomis reiškiamo nuoširdžią užuojautą.

VINCUI DOVYDAIČIUI

su sūnumis ir artimaisiais, jo mylimai žmonai STASEI DOVYDAITIENEI netikėtai mirus, reiškiamo nuoširdžią užuojautą.

KARIO REDAKCIJA

Lietuvių tremtinių jaunimo grupė, filmuojama N. Zelandijos savaitinei kino apžvalgai.

... Lyg būtume iš Marso.:

NAUJOSIOS ZELANDIJOS PADANGĖJE

VL. PROCUTA

1949 m. antrojo pusėje, su pirmuoju tremtinių (DP) transportu, iš Vokietijos ir Austrijos į N. Zelandiją atvyko 180 lietuvių. Po ilgos, sarginančios ir nekaip prižiūrimos kelionės, mes čia buvome gerai ir nuoširdžiai sutikti. N. zelandiečiams buvome didžiausia sensacija. Lyg būtume iš Marso atvykę. Žmonės vien apie tai tekalbėjo, laikraščiai daugiausia apie DP terašė.

Iš Wellingtono uosto buvome nuvežti į Pahiatua stovyklą, kurioje išbuvome net apie 4 mėn. čia DP buvome nauja pramoga zelandiečiams. Jie mus filmavo, fotografavo, vežiojo po apylinkes. Per radijo stotis buvo transliuojami tremtinių pašnekėsiai, dainos, jų skundai ir džiaugsmai. Tremtiniai gl atsilgyndami — koncertavo, šoko, pasakos pasakojo, sportavo ir mokėsi anglų kalbos. Stovykloje buvome gerai prižiūrimi ir maitinami.

Pagaliau — vieni kitiems atsibodome. Tada buvome išskirstyti po visą Zelandiją įvairiausiems darbams.

Būdami stovykloje, lietuviai išlaikė gerą vardą, nenusileisdami kitų tautybių tremtiniais. Mūsų tautiečiai čia buvo vertėjais ir įvairiais stovyklos administracijos tarnautojais.

Mūsų buvo sudaryta tautinių šokių grupė, choras, ir mes čia pasirodėme pirmaisiais. Lietuviai patys pirmieji susiorganizavo į N. Zelandijos Lietuvių Draugiją. Keletą kartų suruošėme atitinkamas išleistas, kuriose dalyvavo stovyklos vadovybė, galėjo arčiau pažinti lietuvių būdą, papročius, tradicijas.

Taip pat nepamiršome ir lietuviškosios spaudos, bei pasilikusiųjų stovyklose. Tegaudami 10 šilingų į savaitę, kiekviena šeima turėjo vieną ar net kelis laikraščius. Išsiskirstė į darbus, buvo priversti nutraukti tautinį veikimą. Jis buvo atgaivintas ir sustiprintas 1950 m. vasario 16 d., išleidžiant pirmąjį "N. Z. Lietuvio" numerį.

Darbovietėse mes gavome įvairiausių darbus, įvairiose specialybėse.

Atlyginimai buvo mažiausi. Dauguma buvome apvilti. Žmonės pradėjo ieškoti naujų darbų. Pradžioje Darbo Įstaigos priešinosi, vėliau — ne. Per ilgesnį laiką lietuviai susitvarkė. Iš kamų, miškų ir lentpiūvių persikėlė į miestus, susirado geresnius darbus, amatus. Atlyginimai per ilgesnį laiką pakilo. Tačiau veltui — nekur ir niekas nemoka: dirbi sunkiau ir ilgiau — gauni daugiau, o už lengvesnį darbą — mažiau ir moka. Darbu yra daug ir įvairių, galima pasirinkti. Streikų ar darbo netekimo baimės čia nėra. Socialias draudimas patenkinamas. Ligos atveju — gydymas ir vaistai nemokamai. Tam tikslui iš dirbančiojo savaitinio atlyginimo išskaitomas tam tikras %. Nelaimės ar senatvės atveju — esi valdžios išlaikomas.

Tremtinius čia kankina vienišumas ir lietuviškosios nuotaikos ilgesys. Šiuo metu lietuvių dauguma jau persikėlė į didesniuosius centrus, kaip Auckland'as, Wellington'as, Christchurch, Dunedin'as, Rotarua. 1950 m. antrojo pusėje antruoju transportu atvyko vos 30 mūsų tautiečių, kuriuos nuoširdžiai sutikome.

Antrąją Vasario 16-ją atšventėme iškilmingiau. Dunedine, Sv. Juozapo Katedroje, buvo atlaikytos pamaldos už Lietuvą, o po jų įvyko iškilmingas minėjimas. Jau čia pat antrosios Vėlykos N. Zelandijoje.

Šiuo metu esame persiorganizavimo stadijoje į Pasaulio Lietuvių Bendruomenę. Visoje N. Zelandijoje turime per 200 lietuvių. Iki šiol išėjo 4-ri "N. Z. Lietuvio", numeriai. Tautiečių dalis jau gan gerai įsikūrė ir turi įsigiję nekilojamą turtą. Kiti dirba ir mokosi N. Z. universitete, aukštesnėse amatų mokyklose, priklauso sporto klubams, skautų organizacijai; po truputį susigyvena su vietiniais.

Mes dirbame ir ruošiamės, kad prisikėlimo varpams suskambėjus, galėtume stoti į žygi, kad atpirktume tėvų žemės palikimo kalte.

Dunedin, N. Zealand.

1951 m. kovo 20 d.

Atominė energija ir jos panaudojimas

I. Atomo struktūra ir jo vidinė energija

DR. INŽ. JUOZAS VEBRA

Jau senovės graikų gamtininkai ir filosofai galvojo, kad medžiagos smulkinimui turi būti riba. Šią idėją aiškiau ir tiksliau apibūdino Demokritas iš Abderos, gyvenęs 5-ajame šimtmečiu prieš Kristu. Smulčiausias įmanomas medžiagos grūdėlis jis pavadino **atomais**, kas graikų kalboje reiškia "nedalomą". Jau tuo metu Demokritas teigė, kad įvairiose medžiagose atomai yra įvairiai išsidėstę, be to, jie skiriasi savo dydžiu, svoriu ir pavaldumu: vandens atomai jam atrodė apvalūs ir švelnūs, metalų gi šakoti, šiurkštūs (dėl to taip tvirtai viens prie kito laikosi), o rūgščių atomai padengti kablukais, kuriais jie prikimba prie odos ir ją sužiedžia. Kaip matome, Demokrito atominė teorija buvo vaizdi ir gana logiška. Aristotelis (384-322 m. pr. Kr.). Demokrito pažiūras į medžiagos struktūrą labai aštriai kritikavo, tačiau nieko priimtinesnio nepasiūlė.

Viduramžiais, suvaržius žmogui galvojimo laisvę, atomo idėja nebuvo gyviau diskutuojama. Viduramžių alchimikai, pataikaudami to meto valdovams, siekė grynai praktiškų dalykų: paprastuosius metalus paversti auksu arba auksą paversti "geriamu", tikėdamiesi, kad "geriamasis auksas" pagydyt žmogų nuo visų negalavimų, net nuo senatvės. Demokrito nedalomas ir nekintamas atomas su alchimikų idealais nesiderino, tad natūralu, kad jie jo nemėgo; naujoms gi filosofinėms teorijoms kurti laikai buvo nepalankūs.

Viduramžių priespaudai susilpnėjęs, 18-ame šimtmetyje atgijo ir atomo sąvoka. Demokrito mintis aiškiau ir tiksliau apibūdino anglų gamtininkas Dalton'as (1766-1844). Stebėdamas vandens garus maišantis su oru, vandenilį jungiantis su deguonių visuomet tame pačiame santykių ir sudarant vandenį, Dalton'as priėjo tokių išvadų:

kiekviena medžiaga susideda iš labai mažų ir vienodų dalelių, surištų tarp savės traukos jėga;

yra vientisinių (elementarinių) medžiagų, kurių negalima suskaidyti į kitokias medžiagas (pav., vandenilis, deguonis, siera); yra taip pat ir sudėtiniai medžiagų (junginių), kurios leidžiasi suskaidomos (pav. vanduo, rūgštys, druskos);

vientisinių medžiagų (elementų) smulčiausios dalelės — **atomai** — yra nedalomi ir negali būti nei sukurti, nei sunaikinti;

sudėtiniai medžiagų (junginių) "sudėtiniai atomai" vėliau buvo pavadinti molekulomis, kas lotyniškai reiškia "maža masė";

atomai nesiskaidydami jungiasi tarp savęs nustatytame ir paprastame santykių: vienas kurio nors elemento atomas jungiasi su vienu, dviem ar trim kito elemento atomais.

Greit buvo nustatyta, kad skirtingų atomų skaičius labai ribotas (Daltono laikais buvo žinoma apie 50 skirtingų atomų; vėliau jų skaičius padidėjo iki 92), tačiau jie, judamiesi tarp savęs po kelis ar keliolika, gali

sudaryti labai didelį skaičių įvairių kombinacijų, todėl sudėtinųjų medžiagų (junginių) skaičius labai didelis. Sudėtinė medžiaga gali būti daloma iki molekulos, išlikdama ta pačia medžiaga. Tęsiant smulkinimą toliau, išnyksta turimosios medžiagos savybės ir gaunami atomai tų elementų, iš kurių junginys buvo sudarytas. Tolimesnis smulkinimas nebeįmanomas, nes, to meto chemikų įsitikinimu, atomai nedalomi.

Be kitų savybių, atomai skiriasi savo svoriu. Buvo nustatyta, kad iš visų žinomųjų elementų vandenilio atomas yra pats lengviausias, o uranijaus — pats sunkiausias.

Daltonas vaizdavo atomą kompaktišką ir elastingą, panašų pilnaviduriam guminiam svidiniui. Vėliau, kaip matysime, mokslas parodė kitokį atomo vaizdą, tačiau praktiškam reikalui Daltono atomas puikiai tiko ir visą šimtmetį sekmingai juo buvo naudojamas.

Aštuonioliktame šimtmetyje atgijęs mokslas sparčiai žengė pirmyn. Atomo nedalomumu greit buvo suabejota.

Jau 1815 metais anglų gydytojas ir chemikas Prout, pastebėjęs, kad daugumos atomų svoriai išreiškiami maždaug sveikais skaičiais, iškėlė mintį, kad visi atomai sudaryti iš lengviausio atomo, būtent vandenilio. Dėl netobulos to meto technikos, nebuvo imama patikrinti savo amžių pralenkusią Prout'o idėją ir ji buvo laikinai užmiršta. Medžiagos vienu metu mintis vėl iškilo 1869 metais, kai Meyer'is Vokietijoje ir Mendeliejevas Rusijoje, rado būdą logiškai sugrupuoti elementus pagal jų atomų svorį tiksliau būtų kalbėti apie atomo masę, tačiau čia ir toliau vartosime daugumai skaitytųjų labiau įprastą terminą — svoris). Šių dviejų mokslininkų sudarytose atomų lentelėse teko palikti tuščių vietų — dar nežinomiems atomams, kurių buvimu jie tačiau neabejojo. Jų spėjimai greit pasitvirtino, vaizdžiai liudydami medžiagos vienumą.

Fizikų pastangos ėjo ta pačia kryptimi. 1859 metais vokiečių fizikas Julius Pluecker pastebėjo, kad stiklo vamzdelis, iš kurio iščiulptas oras, praleidžia elektros srovę. Tokiame vamzdyje iš katodo (neigiamos elektrodos) sklinda kažkokie spinduliai, kurie buvo pavadinti **katodiniai** spinduliais. 1879 metais Sir Williams Crookes išryškino katodinių spindulių prigimtį: juos sudaro mažyčiai elektros grūdėliai, kurie atsispalaidavę nuo katodo, tolsta nuo jo labai dideliu greičiu, atsimušę į priešingą stiklinio vamzdelio galą ten sužadina savotišką švیتėjimą. 1895 m. vokiečių fizikas Roentgen'as, kartodamas bandymus su tokiau pat vamzdeliu, pastebėjo, kad švytinti vamzdelio dalis, į kurią atsimuša katodiniai spinduliai, skleidžia už vamzdelio ribų kitus — labai skvarbius — spindulius, kurie pereina per medį, mėsą ir daugelį kitų neskaidrių medžiagų. Juos sulauko kaulai, metalai. Jie veikia fotografine

plokštele. Šie spinduliai, pavadinti išradėjo vardu, arba X-spinduliais, tuojau pat rado pritaikymą medicinoje, įgalindami gydytoją įžvelgti žmogaus organizmo vidų.

Pluecker'io, Crookes'o ir Roentgen'o atradimai paskatino prancūzų mokslininką H. Becquerel'į ieškoti panašių spindulių kai kurių metalų, pav., uranijaus, švitėjime. Becquerel'io mintis pasitvirtino: uranijus bei torijus ir jų junginiai, savaime, be paliovos, skleidė spindulius, kurie taip pat veikė fotografinę plokštele.

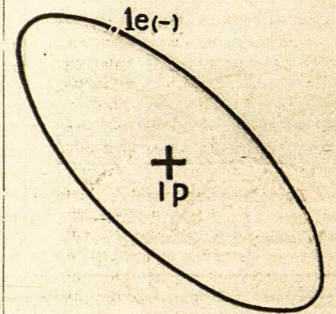
1895 metais prancūzų fizikas J. Perrin ir 1897 metais anglų fizikas J. J. Thomson, patvirtindami Crookes'o hipotezę, neužginčijamai įrodė, kad Pluecker'io pastebėti katodiniai spinduliai yra neigiamos elektros mažiųjų grūdelių srovė. Šias elementarines elektrines daleles G. J. Stoney pavadino **elektronais** (nuo graikiško žodžio "elektron" — gintaras, su kurio pagalba graikų filosofas Thales (600 m. pr. Kr.) pirmą kartą pastebėjo elektromagnetinius reiškinius). Vėliau buvo nustatyta, kad elementarinis neigiamosios elektros grūdėlis — elektronas — yra apie 1840 kartų lengvesnis už vandenilio atomą.

Prancūzų chemikai Marie ir Pierre Curie, tęsdami Becquerel'io tyrinėjimus, iš uranijaus rūdos 1898 metais išskyrė naują elementą, kuris skleidė milijoną kartų daugiau spindulių negu uranijus. Šį naują elementą jie pavadino **radijium** (nuo lotyniško žodžio "radius" — spindulys). Curie pastebėjo, kad radijus spinduliuoja ne tik elektronus, bet ir teigiamai jelektrintas medžiagos daleles ir dar kažkokius labai lengvus spindulius, kurių elektromagnetinis laukas neveikia.

Anglų fizikas Rutherford'as ir jo bendradarbiai išaiškino kaip radioaktyvūs elementai, spindulių pavidale netekę tam tikros dalies savo masės ir energijos, pavirsta kitais atomais. Pav., radijus, po eilės pakitimų, pavirsta švinu. Šie savaiminiai elementų pakitimai (transmutacijos) vyksta labai lėtai, todėl, nors ir milžiniškas šių pakitimų metu išspinduliuojamos energijos kiekis, tačiau jis nedaro ypatingai didelio įspūdžio.

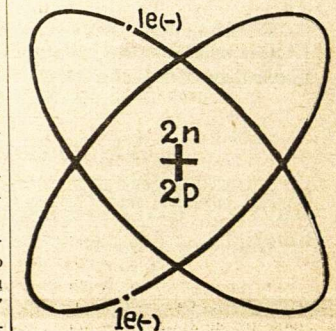
Uranijaus, teorijaus, radijaus ir keleto kitų metalų savaiminis spinduliuojimas liudijo jų atomų nepastovumą, nuolatinį irimą, taigi neabejotiną sudėtingumą. Atomo vardas nebeteko savo etimologinės prasmės. Pasidarė aišku, kad elektronai — elektrinės energijos vienetai — yra taip pat ir viena sudedamųjų atomo dalių. Kadangi elektronai yra neigiamosios elektros grūdėliai, o atomai neutralūs, tai aišku, kad atomų sudėtinė, be elektronų, turi būti ir kitokių, teigiamai jelektrintų, medžiagos dalių. Vienos jų Curie buvo pastebėtos radijaus spinduliuojime ir pavadintos alfa-grūdėliais: šios dalelės noriai prisijungia po du elektronu ir tampa paprastais helijaus atomais. Iš karto kilo mintis, kad šie radioaktyviųjų elementų išspinduliuojamieji "nuelektroninti" helijaus atomai yra viena sudedamu-

jų kiekvieno atomo dalių. Tačiau būdami 4 kartus sunkesni už vandenilį, jie negali būti mažiausias, visiems atomams bendras, medžiagos grūdėlis, jie patys turi būti sudėtingi. Vandenilio atomui esant iš visų lengviausiam, buvo grįžta prie senosios (1815 m.) Prout'o idėjos, kad vandenilio atomas yra visų atomų struktūrinis vienetas. Rutherfordas pirmasis palygino atomą su saulės sistema: centre sunkus, teigiamai jelektrintas branduolis, o aplink jį — neigiamosios elektros elementariniai grūdėliai, elektronai. Rutherfordo mintį plačiau išvystė amerikietis fiziko-chemikas Irving Langmuir, o 1919 metais ją patikslino danų fizikas Niels Bohr. Pagal šių mokslininkų sudarytą sistemą, pats paprasčiausias visų žinomųjų atomų — vandenilio atomas — yra sudarytas iš teigiamai jelektrinto branduolio ir aplink jį palyginti dideliame atstume skriejančio vieno elektrono. Vandenilio atomo branduolį,

mažiausį iki tol pastebėtą teigiamai jelektrintą medžiagos grūdėlį, Rutherford'as pavadino **protonu** (graikiškai pirmasis, pirmykštis). Tokiu būdu, vandenilio atomas susideda iš vieno protono, kuris sudaro beveik visą vandenilio atomo masę, ir vieno aplink branduolį skriejančio elektrono, kurs apie 1840 kartų lengvesnis už protoną.

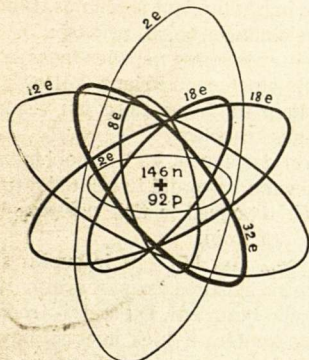
Sekantis didėjimo eilė atomas yra helijaus. Jis 4 kartus sunkesnis už vandenilio atomą, tad jo branduolį turėtų sudaryt 4 protonai. Bet konstatuota, kad apie helijaus branduolį sukasi tik 2 elektronai, pats gi atomas neutralus. Teko prileisti, kad helijaus branduolyje be 4 protonų yra dar 2 elektronai, kurie neutraluoja dviejų protonų teigiamą elektros įlydį. Iš karto buvo manyta, kad protonai ir elektronai atomo branduolyje

yra palaidi, bet vėliau (1932 m.) anglij fizikas James Chadwick įrodė, kad kiekvienas branduolio elektronas yra labai tvirtai susirišęs su protonu ir sudaro patvarų, elektriškai neutralų vienėtą—neutroną. Tokiu būdu helijaus atomo branduolis (kurį išspinduliuoja radijus ir kurį Curie vadino alfa-grūdėliais) yra sudarytas iš dviejų protonų ir dviejų neutronų; apie šį branduolį helijaus atome sukasi du palydoviniai elektronai.

Pats sunkiausias ir sudėtingiausias iš gamtoje sutiktų elementų yra uranijaus atomas. Jo branduolį sudaro 92 protonai ir 146 neutronai, o apie šį branduolį sukasi 92 elektronai, pasiskirstę septyniais sluogsniais, septyniuose skirtinguose atstumuose nuo branduolio. Arčiausia branduolio, viendame nuo jo atstume, sukasi du elektronai, toliau, didesniame atstume, aštuoni elektronai, trečia — šešis sluogsnį sudaro 18 elektronų, ketvirtą — 32, penktą — 18, šeštą — 12; septyntame — didžiausiam nuo branduolio atstume, tėra tik 2 elektronai.

Atomo branduolyje sukongcentruota beveik visa atomo masė, tačiau jis la-

ba masas: apie 10.000 kartų mažesnis už atomą. Elektronas daugiau kaip 100.000 kartų mažesnis už atomą. Tad atomas — beveik tuščia erdvė ir medžiaga mums sudaro tolydumą, nei kietumo išpūdį tik dėl to, kad elektronai būdami labai greitame judesyje, turi palyginti didelę inerciją ir į juos lytinčius daiktus išvysto spaudimą. Dėl šios pačios priežasties ir mūsų akiai medžiagos atrodo tolydžios: juk ir ratui greit sukantis, mes neapastebime jo stipinų, kurie sudaro mums tolydaus disko išpūdį.

Kaip jau esame minėję, Mendeliejev'as ir, atskirai, Lothar Meyer'is surasė atomus į tam tikrą lentelę pagal periodiškai pasikartojančias jų chemines savybes ir tolydžio didėjančią atominį svorį. Pirmykštėje Mendeliejev'o lentelėje buvo nesklaidumų atominio svorio atžvilgiu. Šie nesklaidumai buvo išlyginti, kai 1913 m. anglij fizikas Moseley išaiškino, kad atomus reikia numeruoti ne pagal jų svorį, bet pagal jų palaidų protonų arba palydovinių elektronų skaičių. Branduolio sudėtinę įeiną neutronai keičia tik atomo svorį, be nekeičia jo cheminių savybių. Tėd du atomai, jei jie būtų į skirtingo svorio, bet turėtų tą patį palaidų protonų skaičių branduolyje (taigi ir tą patį palydovinių elektronų skaičių), turėtų užimti Mendeliejev'o lentelėje tą pačią vietą ir turėti tą patį atominį numerį. Greit paaiškėjo, kad to paties elemento skirtingo svorio atomų yra. Netgi retas kuris elemen-

tas yra sudarytas iš visų vienodo svorio atomų. Pav., net ir vandenilio kas penkiatūkstantasis atomas pasirodė besas dvigubo svorio: jo branduolį sudaro vienas protonas ir vienas neutronas. Uranijaus atomų taip pat yra keliariopo svorio: 238, 235, 234. Taip yra ir su dauguma kitų elementų. To paties elemento skirtingų svorių atomai skiriasi tik neutronų skaičiumi branduolyje. Turėdami tą patį palydovinių elektronų skaičių, kurie yra vienodai išsidėstę, jie turi tas pačias chemines savybes, todėl elementų klasifikacijoj užima tą pačią vietą. Dėl šios priežasties jie buvo pavadinti izotopais, kas graikiškai reiškia "užimtas tą pačią vietą."

Nustačius, kad kiekvienas elementas yra keleto izotopų mišinys, paaiškėjo viena iš priežasčių, kodėl atominiai svoriai nėra išreiškiami sveikais skaičiais: atominiam svoriui nustatyti vartojant skirtingų svorių izotopų mišinį, gaunamas šio mišinio aritmetinis vidurkis, kuris yra tuo artimesnis sveikam skaičiui, kuo didesnę elementų dalį sudaro vienas kuris izotopas. Pav., deguonyje izotopas 16, deguonio izotopų 17 ir 18 priemaiša labai mažą, todėl deguonio atominis svoris labai artimas 16 ir yra paimtas atominį svorių palyginimo pagrindu. Chloro apie tris ketvirtadalius sudaro izotopas 35, o likusį ketvirtadalį izotopas 37, todėl chloro atominis svoris 35,457 (atitinkamas aritmetinis vidurkis) yra toli nuo sveiko skaičiaus.

Tačiau ir po atradimo izotopų, įvairių elementų atominiai svoriai nevisiškai derinasi su medžiagos vienuomeno teorija. Skirtumai liko maži, bet visdėlto viršijo matavimo paklaidas. Paėmus deguonio atomą lyginiu pagrindu ir priskyrus jam atominį svorį 16, nesiskaitant su nedidele priemaiša izotopų 17 ir 18, vandenilio atominis svoris pasidarė 1.0008. Pagal medžiagos vienuomeno teoriją, helijaus atomas sudarytas iš 4 vandenilio atomų, tad jų svoris turėtų būti 1.008x4=4.032. Iš tikrųjų gi helijaus atominis svoris tėra 4.004. Skirtumas 4.032—4.004=0.028 aiškiai viršija matavimo paklaidą. Tikslėsi matavimai parodė, kad šis skirtumas netgi didesnis ir siekia 0.030. Mįslė buvo sunkiai išsprendžiama. Visų protai buvo perdaug susigvenę su prancūzų chemiko Lavoisier dar 18-ojo šimtme. pabaigoje paskelbtu medžiagos išsilaiikymo dėsnium: niekas pasaulyje nežina ir niekas neatirsiranda. Dabartiniai matavimai rodė, kad keturiems vandenilio atomams kondensuojantis į vieną helijaus atomą dalis medžiagos žūna.

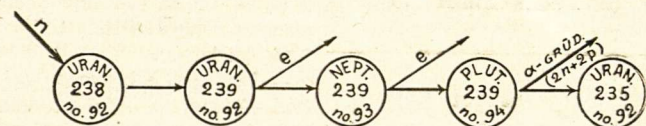
Šią mįslę išsprendė visos eilės mokslininkų darbai, kuriuos apvainikavo Einšteino reliatyvumo teorija. Iš šios teorijos sekė medžiagos ir energijos tapatybė ir galimumas medžiagą paversti energija ir energiją paversti medžiaga. Keturiems vandenilio atomams kondensuojantis į vieną helijaus atomą, išsiskiria labai daug energijos ir dėl to medžiagos kiekis sumažėja. Lavoisier dėsnį teko papildyti ta prasme, kad ne medžiagos kiekis pasaulyje yra nekintamas, bet medžiagos ir energijos suma pasaulyje yra pastovi. Medžiagos ir energijos santykis yra toks, kad labai mažam medžiagos kiekiui atitinka labai didelis energijos kiekis: vienas medžiagos gramas transformuodamasis į elek-

tros energiją duodu apie 25 milijonus kilovat-valandų. Tad vos keleta gramų medžiagos pavertus elektros energija, jos užtektų visų Lietuvos gyventojų reikalams per ištisus metus.

Išryškėjęs atomo sudėtingumui ir jo cheminių savybių priklausomybei nuo protonų skaičiaus branduolyje, arba tokio pat palydovinių elektronų skaičiaus, atgijo alchimiškų svajonė vienus elementus paversti kitais. Kelias aiškus: užtenka turimojo atomo branduoliui pridėti ar atimti vieną ar daugiau protonų, ir jis pavirs kitu elementu. Praktiškasis šios idėjos įgyvendinimas susidūrė su labai dideliais sunkumais: atomo branduolis nuostabiai mažas (apie 10.000 kartų mažesnis už atomą, tuo metu kai didžiausio atomo skersmuo tesiekia keleto dešimtamilijoninių milimetrų dalių), be to, prie jo prieiti sudaro kliūtį daugelis didelių greičių apie branduolį skriejančių elektronų ir ypač teigiamasis branduolio įlydis, kuris atstumią prie jo artėjančius teigiamai įelektrintus protonus. Reikėjo tad sukurti painius ir galingus prietaisus, kurių pagalba būtų galima paleisti taiklų šūvį į atomo branduolį.

Jau 1919 metais Rutherfordas bandė šaudyti alfa-grūdėliais (nuelektrointiškai helijaus atomais-helijonais) į azoto atomus. Tik vienas šūvis iš šimto tūkstančių pataikė į taikinį. Azoto atomas, kurio branduolys sudarytas iš 7 protonų ir 7 neutronų, apsunkintas įsmigiusiu į jį helijonu, sudarytu iš 2 protonų ir 2 neutronų, pasirodė nepastovus: nuo jo tuojau pat atsikilo vienas protonas. Pasilikusieji 8 protonai ir 9 neutronai sudarė doguonio izotopą 17, t. y. sunkesnijį deguonį, kurio naturalaus deguonio izotopų mišinyje terandama tik apie 0.04%. Panašiai pavyko nedidelį kiekį berilijaus paversti anglimi, borą—radioaktyviu azoto izotopu 13 ir t.t.

Šios transmutacijos reikalauja brangių įrengimų, sunaudoja didelius energijos kiekius ir tuo tarpu praktiškai

neapsimoka, išskyrus kai kuriuos radioaktyvius elementus, prie kurių suriškime 3-iojį šio straipsnio daly.

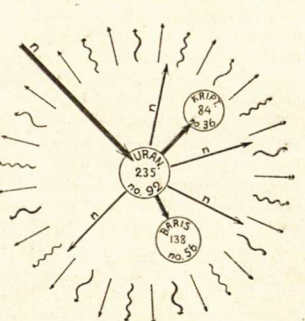
Bet yra kita transmutacijos rūšis, apie kurią alchimiškai negalvojo, tai būtent medžiagos pavertimas energija. Ši milžiniškos reikšmės problema baigiama išspresti ir praktiškai. Sėkmingesnės pastangos šia kryptimi prasidėjo nuo 1932 metų, kai Chadwick atrado neutroną. Šis smulkus medžiagos grūdėlis, būdamas neutralus, nėra atstumiamas atomo branduolio ir lengviau į jį prasiskverbia, negu pozityviai įelektrintas helijonas. Šiam lengvam sviediniui tapo prieinami net ir sunkiųjų atomų branduoliai, kuriuos saugo didelis skaičius palydovinių elektronų. Italų fizikui Fermi pavyko įsmeigti neutroną į visos eilės elementų atomų branduolius ir taip įvykdyti visą eilę transmutacijų. Fermi bandymus su uranijumi tęsė toliau vokiečių fizikas (Rutherfordo mokinytis) Otto Kahn ir jo bendradarbis Strassmann. Uranijus — baltas, sidabro išvaizdos metalas, tru-

puti minkštesnis už plieną ir beveik tiek pat sunkus kaip auksas — kaip žinoma, sudarytas iš daugelio izotopų (vienodų cheminių savybių, bet skirtingo svorio atomų). Gamtoje sutinkamo uranijaus virš 99% sudaro izotopas atominio svorio 238, toliau, pagal savo gausumą seka izotopas 235, kurio mišinyje yra apie 0.7% (septyni atomai iš tūkstančių); izotopo 234 terandama tik šeši atomai iš šimto tūkstančių. Hahn konstatavo, kad įvairūs uranijaus izotopai skirtingai reaguoja į jų bombardavimą neutronais. Izotopas 238 išleidžia į savo branduolį ("rezonuoja") tik tam tikro, vidutinio, greičio neutronus: lėtesni ir greitesni neutronai nuo jo atsoka. Įsmigus neutronui į uranijaus izotopo 238 branduolį, jis pavirsta nepastoviu uranijaus izotopu 239, kuris iš branduolio išspinduliuoja vieną elektroną, tuo būdu vienu vienetu padidindamas teigiamą branduolio elektros įlydį; branduolio teigiamo elektros įlydžio vienu vienetu padidėjimas įgalina atomą prijungti vieną naują palydovinį elektroną, pavirstant nauju 93 numerio (turinčio branduolyje 43 protonus) elementu, kuris iki tol nebuvo pastebėtas žemėje ir kuriam buvo suteiktas Neptunijaus vardas. Neptunijus taip pat nėra pastovus ir, savo eilėje, išspinduliuoja iš branduolio antrajį elektroną; dar padidėjęs branduolio įlydžiui vienu teigiamu vienetu, atomas prisijungia 94-tą palydovinį elektroną ir pavirsta nauju elementu 94 nr., kuris taip pat gamtoje nebuvo sutiktas ir kuriam buvo duotas Plutonijaus vardas: Plutonijus yra radioaktyvus, jis išspinduliuoja alfa-grūdėlius (nuelektrintus helijaus atomus) ir vėl pavirta elementus 92 nr., taigi uranijumi, tik jau atominio svorio nebe 238, bet 239-4 — 235.

Visas šias transmutacijas galima pavaizduoti tokia schema:

Uranijus atominio svorio 235, kurio apie 0,7% yra paprastame uranijuje, mažiau pastovus negu uranijus ato-

minio svorio 238: jis reaguoja į įvairaus greičio į branduolį patekusius neutronus, visiškai suskildindamas į dvi nelygaus dydžio dalis (kurių masių suma mažesnė negu skilęs atomas) ir drauge išmesdamas keturis didelio greičio neutronus ir milžinišką energijos kiekį: šilimos, šviesos ir įvairių bangavimų pavidale. Vieną iš suskildusio uranijaus 235 atomo skeveldrų

(Nukelta į 12 pusl.)

**"KARIO" PRENUMERATORIAS
IR TALKININKAMS**

Kiekvienas supranta, kad žurnalo leidimas yra didelis, atsakingas ir brangus darbas. Skubus, rūpestingas susimokėjimas prenumeratos ar jos dalies, o talkininkų-platintojų kuo skubesnis atsiskaitymas už kiekvieną išplatintą KARIO numerį—žymiai palengvina visą darbą, o nuo to priklauso tolimesnis žurnalo punktualus išleidimas, jo tobulinimas, didinimas.

Maloniai prašome visus dar nesusimokėjusius prenumeratorių ir neatsilyginusius platintojus — KUO SKUBIAUSIAI TAI ATLIKTI, ne vėliau iki gegužės mėn. 15 d. Nerūpestingiems talkininkams žurnalas vėliau nebus siuntinėjamas. Tokių lai neat-siranda.

Mūsų giliai nuosirdi padėka visiems rūpestingiesiems KARIO talkininkams. Jūsų dėka KARYS gali egzistuoti ir būti nuolatos gerinamas.

Punktuai, rūpestinga talka—lemiantį parama KARIUI. Laukiame.

Pinigus, Money Order ar čekius ir visą susirašinėjimą "KARIO" administraciniais reikalais siųsti:

"KARYS" — Administracija,
417 Grand Street
Brooklyn 11, New York.
Administracija

**DAR NEVELU
IŠSIRAŠYTI
K A R I
GAUSITE IR
PIRMUOSIUS
NUMERIUS**

(Atkelta iš 11 pusl.)

dažniausia sudaro bario atomas (atominio svorio 138, nr. 56), o kita—kriptono atomas (atominio svorio 84, nr. 36). Plutonijus skyla nuo neutrono smūgio panašiai kaip ir uranijaus izotopas 235. Uranijaus 235 ir Plutonijaus atomų skilimas dar nėra šimta-nuosimtinis medžiagos pavertimas energija, nes į energiją tepavirsta tik nedidelė suskilusio atomo dalis, tačiau rezultatas pakankamai įspūdingas, nes ir šiomis sąlygomis suskildamas vienas uranijaus gramas atpalaiduoja tokį energijos kiekį, kuriam pagaminti reiktų sudeginti apie pusketvirtos tonos anglies. Nenuostabu, kad šis atradimas paskatino ne tik idealistus-mokslininkus padvigubinti pastangas galutinai atomą apvaldyti, bet ir aukšti valdžios pareigūnai, kurių aki daugiau viliojo bokso ar futbolo stadionai nei tyrinėjimų laboratorijos, susidomėjo mokslu ir atidarė valstybinių bankų seifus tyrinėjimams šio srity paremti.

(Sekančiame numeryje tilps antrą šio straipsnio dalis — ATOMINIAI GINKLAID.)

LIETUVOS SUKILĖLIAI PRIEŠ MASKOLIUS 1863 M.

(Du fragmentai iš apysakos "T ē v ū K e l i a i s")

Netrukus namuko stogas užsidedė. Nuo jo ugnis persimetė ant pačio bravoro ir šalia esančios mažos pašūraitės. Liepsnos pasismagindamos kilo ilgais liežuviais aukštyn, plėtėsi į šonus, žaidė vakaro tamsoje. Išsklaidytieji rusai pamažu atsikvotėjo, susitvarkė ir, nedrįsdami mestis atakon, iš pasalų šaudė į puikiai nušviestus taikinius. Padėtis tolydžio sunkėjo.

— Ponaiti, a, ponaiti!... — pribėgęs šaukė Radavičia. — Duris, skubėkime duris!... Dabar tai tikrai jiems pražūtis.

Netardami daugiau nė žodžio, juodu griebė kirvius ir prišokę ėmė daužti spynas. Drąsų pavyzdį greit pasekė Mykoliukas ir dar du bajorai, turėję kalinių tarpe savo artimųjų. Į juos tebešaudė; kulkos švilpė vis dažniau ir vis tiksliau. Vienas bajoras, pataikintas pečiuosna, krito negyvas, o Gaidelį sužeidė į ranką. Radavičia, ligšiol galingais smūgiais kaporės užraktus, staiga nuleido kirvį ir, čiuptelėjęs už juosmens, sodriai nusikeikė:

— Ak, tu rupūže!.. Patropijo jau ir man!... Na, ar ne prakeiktas burliokas, ką?...

Sunkiai ir didelėmis pastangomis jie pravėrė pirmąsias duris, bet už jų stovėjo tokios pat antrosios.

Gaidelis nusiminęs apsižvalgė. 'Kur gi dingo Karpio vyrai?' mąstė jis. "Dėl ko gaišta Jeronimas?.. Argi jie dabar gaudytų civilius rusus ir plėštų dvarą?.." Atsikvėpęs giliau ir pridėjęs prie lūpų pirštus, norėjo dar kartą švilptelti sutartąjį puolimo ženklą, bet jo laimei to nereikėjo.

— Durk, mušk! — Tą pačią minutę pasigirdo medžių šešėliuose komanda. — Pirmyn, vyrai, unt maskolio!

— Mušk burlioką, kirsk! — pakartojo tą pat Jeronimo balsas kitoje pusėje sodo. — Smertis rusiui!

Šūviai aptilo. Galutinis kovos sprendimas, kaip visuomet anais laikais, turėjo būti pasiektas durtuvu bei kardu.

— Neišleisti iš bravoro maskolių, neišleisti rusiui! — išdrąsėję rėkė pasieniais vyrai. — Tegul sudega savo sukurtame lauže. Užremti duris, saugoti aplinkui langus!

— Šen, šen prie angos! Verskim grotas! — šaukė kiti.

— Vandens, greičiau vandens! Gesinkit! Užtrokš nuo dūmų!—rikiavo kažkas nuo kampo, bet pats nesirodė.

Maskoliai daugiau nesipriešino. Dalis išpiautų grotų lūžo, ir kaliniai vienas po kito ėmė lįsti laukan. Pirmiausia išleido moteris, vėliau ištraukė vyrus, tarpe jų tris ūkininkus. Anga pasirodė taip siaura, kad keli stambesnio sudėjimo bajorai nepatilpo ir buvo išvesti pro vėliau atvertas duris.

Gaisras regimai plėtėsi. Nerasdami vietos, maskoliai ėmė šokinėti pro langus ir pasiduoti nelaisvėn. Juos tuoj surišo ir atidavė saviškių rezervams, atvažiavusiems ką tik su trimis vežimais.

Gaidelis negaišiuodamas paskubėjo sodan, kur neramiomis akimis klaidžiojo tarp vyrų. Liepsnos tai nušviesdavo žmonių veidus, tai vėl paversdavo juos blankiais siluetais. Veikiai pažino ją, norėjo šūktelti, bet susivaldė ir iš lėto žengė artyn, žiūrėdamas į išblykusių mielą veidelį. Pamatė ir ji.

Priėjo, ištiesė virpančią rankutę ir pati nepajuto, kaip atsirado ant jo krūtinės.

— Aš ir tikėjau... Aš visą laiką tikėjau... kad grįžęs išvaduosi mane, — šnabzdėjo vos girdimai. — Ak, Silvestrai, kad žinotum... koki pikti žmonės ir koks žiaurus yra gyvenimas...

Jo krūtinė pritvino nepatirto džiaugsmo, gili palaima švystelėjo sieloj, it saulė po audrų, leisdama visoje galioje pajusti, kiek spindėjimo ir paguodos turi šios žemės vargšų būtybių meilė. Norėjo daug ką pasakyti ir pažadėti, o išsprūdo tik menki, jo pačio nelaukti žodžiai:

— Susitikimas mūsų toks... Ar pagalvojom kada... O vienok... vienok būčiau suradęs tave ir tolimiausiam žemės krašte, Danute, už miškų, už jurių, nesgi pasižadėjai man.

Užmiršęs visą aplinkumą, laikė apkabines ją pusiau, išsiūrėjęs į jos akis, tokias ilgesingai graudžias, tokias susopusias iš meilės. Paskui, priegesus liepsnoms ir marguliuojant šešėliams, tyliai, iš krūtinės gelmių einančiu balsu, pridūrė:

— Tikėk, daugiau niekuomet nepalies tavęs svetimųjų ranka, niekuomet nenuskriaus, kol aš gyvas.. Nes tokios, kaip tu, žinau, nėra jau visame pasaulyje ir nebebus, nebebus..

— Ak, Silvestrai, jaučiau aš, kad atmeni mane, — atsakė beveik kvapu bajoraitė ir tylutėliai pravirko. Ji buvo tiek išvargusi ir tiek nukamuota, jog vos pastovėjo ant kojų.

— Matai, Danute... Gal būt tau ir sunku suprasti... bet didžiausia nelaimė žmogui svetur nukeliauti ir namo kelio nesurasti. Du metai—rodos, neilga, o kiek buvo kentėta ir kiek ilgėtasi, pavasariams atėjus... Ak, toji nerimstanti žmogaus širdis!... Kai grįžti atgal negali, kai durys į tėvynę uždarytos, žinok, nemieľa tada svečioje šalyje nei išdailinti miestai, nei kalnai, remią debes, nei jūrų platybės, nei... Viskas tada...

Jis nematė, kaip vyrai gyrė Motiejuką, kaip plaksnojo per petį Kačių Mūkai, vadindami dabar jį tikruoju vardu, nepastebėjo, kaip Jeronimas su draugais kraustė maskolių kišenių ir dėjos viską į savuosius. Tik kai nešė į vežimą septynis sužeistus ir keturis žuvusius, jis pakilo ir pagarbiai nusimė kepurę: draug su juo tai padarė ir visi likusieji.

Dvaro kieme buvo šviesu kaip dieną, nes gaisras negesinamas augo. Kumečiai ir bernai, ypač tie, kurie skaitėsi iš drąsesniųjų, atėję vėpsojo į netikėtą prietykį ir atsargiai kalbino vyrus, jausdami jiems pagarbos. Tūli iš jų galvojo: gal ir ne tiesa, ką kalbą dauguma žmonių, kad tai bajorų sukilimas prieš carą už baudžios panaikinimą. Štai kiek daug baudžiauninkų ir jaunų bajorų kartu sugyvena, kaip broliai, ir vieningai naikina maskolių gūžtas. Bus čia, musėt, kas kita.

Apsitvarkę ir užsirašioję žaizdas, vadinamas kančių įdrėskimais, žymi dalis sukilėlių patraukė į rūmus plėsti. Ant verandos jie užtraukė skambią pergalės dainą, kuri dar labiau išgašdino civilių rusų šeimas.

— Tegul sau plėšia, — numojo ranka Gaidelis, iš tolo stebėdamas kilusį naująjį triukšmą.—Maskoliai viską išplėšė 31 metais iš mano tėvo ir kitų, dabar tegul bent dalelę to atsiima.

KAI KOMUNISTAI UŽĖMĖ CHUANGĄ

ARTHUR GOODFRIEND

Šio rašinio autorius anksčiau yra turėjęs glaudžių ryšių su Kinijos Ekonominio Bendradarbiavimo Administracija. Be to, jis yra parašęs garsią knygą "Jeigu jūs būtumėt gimę Rusijoje." Šiuo metu ARTHUR GOODFRIEND dirba JAV užsienio reikalų ministerijoje, techniškai žinovu Tolimuosiuose Rytuose.

Rašinyje nušviesti faktai yra nuodugnai patikrinti užs. reikalų min-jos pareigūnų. Tai yra geriausias įrodymas, kaip "laukietji raudonieji išlaisvintojai" šiame Kinijos kaime palaipsniui įvedė "neturtinųjų valdžią", pasidarydami kruvinais teroristais. Tai vienas ryškiausių komunistinio imperializmo būdų, kaip ši sistema įsistiprina, užėmusi jėga bet kuriai šali.

Šis rašinys yra leistas pateikti KARIO skaitytojams READER'S DIGEST redakcijos maloniu sutikimu. Vertėjas

Chang Pao-Fu, stambus, plataus veido 30 metų kinietis kaip tik atvyko į Kantoną, sukoręs pėsčiomis apie 600 mylių, iš Hankow—dabar komunistų valdomos šiaurinės Kinijos. Atrodo, kad patyrimas jį labai užgrūdino. Jo balti marškiniai ir kelnės buvo švarūs ir tvarkingi. Neatrodė, kad jis būtų pabėgėlis, pasirengęs išdėstyti savo išgyvenimus komunistų užimtose srityse.

Jis yra buvęs mokytojas aukšt. ūkio mokykloje, Chang Chia Chuang vietovėje, Honano provincijoje. Jis buvo kiauilių ūkio, bet ne politikos, žinovas. Jis gyveno 150 šeimų ūkininkų kaime, kokių yra tūkstančiai Kinijoje. Dauguma šio 900 žmonių kaimo gyventojų—buvo kraujo giminės. Išties šimtmečiais šio kaimo šeimos bendrai ir sunkiai dirbo... karams, mokesčiams, netvarkai, negaudamos už tai didesnio uždarbio, kaip tik pakankamai soros, žalių pupų ir pupų varškės, kad šiaip taip patenkintų alkio kirminą. Šis išsimaitinimo rūpestis nedavė jiems laiko "žaisti politika."

Tarp 1947 m. viduvasario ir 1948 m. kovo mėn. pilietinis karas liepsnojo šioje provincijoje. Chuang nacionalistus ir komunistus keitė net penketą kartų. Viena 1948 m. kovo mėn. naktį komunistai vėl užėmė kaimą. Rytą kaime jau nebebuvo centrinės vyriausybės atstovų ir jos mažos įgulos. Naujieji—buvo apsirėngę geltonomis medvilninėmis uniformomis, kojos ligi kelių buvo apsuktos bintais. Jie buvo ginkluoti granatomis, japonų ir amerikiečių šautuvais. Jų jėgos kaime buvo tokios žymios, jog kiekvienas ūkininkas jautė, kad jie čia liks visą laiką. Jie tučiuojau užgrobė buv. vyriausybės arodus, pripildytus kviečių, soros ir pupų. Tai buvo kaimo gyventojų mokesčiai už praėjusių metų derlių. O taip pat išvalė visus turtingesnių ūkininkų svirus. Kariuomenei buvo atskirta 80% visų konfiskuotų javų.

Tuoju buvo sušaukti neturtingieji ūkininkai. Komunistų karininkas, rodydamas likusius grūdus, pareiškė: "Draugai! Tai priklauso jums, liaudžiai! Pasiimkite tai! Pažvelkite į save! Mes esame tokie pat žemdirbiai, kaip ir jūs, tik susijungę į galingiausią pasaulio išlaisvinimo armiją. Ateikite, nedelskite! Perimkite turčių javus. Visai tai priklauso jums, tik jums!"

Niekuomet vargšo ūkininko krepšys nebuvo taip grūdais perpildytas. Minia būriavosi apie komunistų kareivius. Žmonės klausinėjo, ar jie tikrai tai gali pasiimti. Kareiviai juokėsi ir linkčiojo galvo-

mis: "Žinoma, žinoma. Jūsų pagalba mes sugrūsimė priešą į Jangtę!"

Sekantį rytą buvo sušauktas kitas susirinkimas. Kaimo seniūnas, jau senas žmogus, visų gerbiamas dėl savo išminties, gyventojams pristatė jauną, ūkininko drabužiais vyrą, kuris, jo teigimu, buvęs komunistų partijos vadovas, paskirtas padėti kaimui pasiekti gerbūvio ir jėgos.

"TUNGCHIH!—" "draugai", pasveikino jis susirinkusius ūkininkus, kuriems patiko toks kreipimosi būdas. "Kuomintang'o priespaudos jungas nukrito nuo jūsų pečių! Nuo dabar jūs esate laisvi žmonės. Liaudžiai priklausote žemė ir kiti turčiai." Ūkininkai, vienas kitam pritardami, linkčiojo galvomis. Tai buvo laisvos, garbingos, paprastų, j juos panašių žmonių vyriausybės pažadas.

"Išduokite nacionalistų šnypus, kurie tūno jūsų tarpe. Taip pat kiekvienas, žinąs apie paslėptus Komintang'o ginklus ir šaudmenis tepraneša kaimo seniūnui. Todėl aš reikalauju, kad kiekvienas dešimties ir šimto šeimų vyresnysis (tai pagrindiniai kaimo valdžios elementai) už tai nešėtų pilną atsakomybę. O liaudis žino, kaip nubausti jos priešus!"

Plieninis komunisto balsas lediniu vėju padvelkė į klausytojus. Bet seką žodžiai juos tuoj nuramino. "Draugai", pareiškė jis švelniai, "dar vienas dalykas. Mes taip pat norime žinoti jūsų rūpesčius ir girdėti jūsų skundus. Ar yra kas nors jus nuskriaudęs ar apvogęs? Aš noriu žinoti jo pavardę. Mūsų partija yra pasirūšusi sunaikinti neteisingumą visiems laikams. Jūs turite padėti išnaikinti neteisingumą visiems laikams. Jūs turite padėti išaiškinti nusikaltimus. Jūs turite mums pasakyt, ar mes klystame! Tik šiuo būdu mes galime tobulėti."

Senesnieji ūkininkai buvo atsargūs. Pagaliau ši baimė virto tikrove, kada dešimties ir šimto šeimų vyresnieji buvo priversti pasirašyti pasižadėjimus, kad kiekviena žinutė, liečianti įtariamus asmenis ar paslėptus ginklus, būtų tučiuojau pranešta naujajai vyriausybei. Bausmė — darbo netekimas. Ir taip jau pirmąją savaitę daugiau negu pusė kaimo pareigūnų buvo pakeisti jaunesniais žmonėmis. Vis dėlto keli bendruomenės nariai įteikė skundus, ir turtingesnieji ūkininkai neteko savo aruodų. Tačiau, nieko nebuvo imtasi prieš vidutiniokus. Neturtingieji džiaugėsi tokia pagarba, apie kurią niekada nesapnavo, o jų pilvai buvo pasotinti užgrobtais javais.

Naujajai valdžiai jaunimas reiškė beribį entuziazmą, augantį su kiekvienu sekančiu susirinkimu. Šiuos susirinkimus komunistai taip mėgo, kad jie kartais būdavo šaukiami du tris kartus per dieną. Partijos vadas savo kalbą pradėdavo: "Ar buvo kaimietis vargšas? Taip, didelis vargšelis. Alkanas? O, dangau, jo pilvas niekada nebuvo pilnas. Ar jo šeima turėjo pakankamai žemės, kad galėtų visi išgyventi? Ne, žemė prigulėjo turčiams. Kas jam liko, kai apmokėjo nuomą, mokesčius ir už sėklą? Vos ne vos tiek, kad siela ir kūnas galėjo bendrauti..."

Greitai visi linkčiojo galvomis, patenkinti jo išmintimi. Vėliau šis katekizmas plėšė tolimesnius dirvonus, o atsakymus pateikė pats kalbėtojas: "Kas parodė kelią į laisvę? Sun Yat-Sen. Kas ap-

(Nukelta į 14 psl.)

REKRŪTŲ DIENOS

A. MAZIULIS

Šimtamečiai senukai, pasakodami apie baudžiamosios dienas ir plakimus, visuomet prisimena ir rekrūtų siaubą, kas šiandieną jau daugeliui grynomis pasakomis išvirto. Anuo metu rekrutinė karo tarnyba paprastai tęsdavosi 25 metus, ir namo sugrįždavo jau išvargęs senukas, kurio visa dalis buvo "saldacka desintina" kokio nors kaimo galūlaukėse ir vienas kitas rublis, kurį reikėdavo parsinešti iš Vilniaus, Kauno, Šiaulių ar Ukmergės...

Rekrūtas seniau atiduodavo pats dvaro ponas. Nepatikdavo kuris nors darbininkas, įsakydavo gerai išlupti, o paskui dar užrašydavo rekrūtuosna. Jauni vyrai seniau kiekvieną rudenį pradėdavo slapstyti, nes niekas nežinojo, kuris iš jų bus atiduotas, t. y. iš dvaro siųstųjų vyrų paimtas ir išvežtas. Sugautą rekrūtą paprastai įmesdavo į dvaro rūšį arba įdėdavo į kojas į tam tikrą kaladę. Prie tokio surakinto jaunuolio dar pastatydavo ir sargybas iš tų pačių kaimo vyrų. Jei rekrūtas iš jų pabėgdavo, tai juos pačius pabėgusio vieton atiduodavo. Dvarui reikėdavo atiduoti tik nustatytas skaičius vyrų, bet visiškai buvę nesvarbu, kokie tai vyrai: kreivi, raiši ar kuproti. Todėl rudeniais ir slapstydavo visi jauni vyrai, kurie maždaug tiktų šiai bausmėi tarnybai.

Senukas Galvydis (Drageliškių km., Dusetų v.) man pasakojo, kad jam vaiku dar esant, rudeniais jie rasdavo vyrų pas avis tvarte arba jaujoje pasislėpusių. Tėvai jiems duodavo pavalgyti, o kartais dienos metu juos ir ant trobos suslėpdavo. Visi tie vyrai būdavo barzdoti (kad seneni atrodytų) ir ne vietiniai, bet dažniausiai iš kitų parapijų. Tas pats Galvydis papasakojo, kad vieną kartą rekrūtų gaudytojai užtikę jaunuolį Daveinių km. (Dusetų v.) vienoje mažoje pirktėje. Jam niekur nebebuvo vietos pasislėpti. Troboje buvusi ligonė senukė, kuri gulėjusi užkrosnyje. Jaunuolis pasmukęs po senukės apklotais ir taip praleidęs visus dvaro vyrus. Turiu pastebėti, kad šis pasakojimas, taip pat su aiškia vieta surištas, žinomas ne tik dusetiškaims, bet ir sakališkiams, rokiškėnams ir net žemaičiams (apie Viduklę, Kražius). Taip pat jis dažnai priskiriamas 1863 ir 1905 m. sukilimams, o kartais siejamas ir su knygnešiu metais.

Labai dažnai aukštaičiai mėgsta pasakoti, kad gaudamosios rekrūtas pasmuko į paruoštą kurti krosnį, o senukė ruošė aplink puodus arba net ir ugnį pakišo; tačiau ugnis neįsikurdavo, nes ten sėdintysis jau užgnauždavo. Šis pasakojimas taip pat sujungiamas ir su gaudomaisiais sukilimo dalyviais arba knygnešiais, jis visuomet turi aiškiai nusakomą laiką, o dažnai ir net asmenį. Apie Dusetas ir Nemakščius bei Pašvitinį galima dažnai užgirsti pasakojant, jog gaudamosios rekrūtas nebeturėjo kur troboje bepasislėpti, tuomet jį gelbėdama verpianti senukė pasikišė po savo sijoną. Jaunuolis buvo išgelbėtas, tik dažnai vėliau iš jo draugai pasijuokdavo, kad jis tokios ir tokios senu-

IŠ TĪJO PASAULINIO KARO DIENORAŠČIO

(Atsiminimai iš kovų 1944 m.
vasarą)

Smūgis, suduotas mūsų daliniui Joniškelyje, palaužė mus fiziškai, bet dvasioje tokie pat tvirti, kaip buvome. Ginklo draugų pralietas kraujas dar labiau įpareigojo kovoti. Kur gali būti priešas, orientavomės iš girdimų kautynių garsų ir dūmų, nutisusių giedrioje erdvėje. Atsilpalaidavusieji iš Joniškėlio kautynių skubėjom į Linkuvą, kurią pasiekėm be ypatingesnių nuotykių.

Miestelis buvo išuštėjęs, tik patamsių gaivalai kaišiojo galvas iš skersgatvių. Traukėmės toliau į vakarus, kol tarp Linkuvos ir Pasvitinio susitelkė didesnė dalis dalinio vyrų ir vadovybė. Valandėlę atsikvėpus ir pasitarus, ryžtasi pasiekti Zagarės apylinkes, kad liktume anapus strateginiai svarbaus Šiaulių-Joniškio-Mintaujos plento, atokiau nuo didesnių vie-

kės išperėtas... Ir šis pasakojimas, kaip ir ankstyvesnieji, jau daugelio taip pat su 1905 m. įvykiais susijamas.

Ūteniškiai ir dusetiškiai bei kiti jų kaimynai labai dažnai pasakoja, jog gaudomieji rekrutai dažnai išsprukdavę, nes būdavę labai stiprūs vyrai. Jie kartais išrisdavę visus dvaro vyrus, o drauge atėjusį tįjūną pasistengdavę sugauti ir surišti arba net ir pasiimdavę kartu su savimi: prisirišdavę prie arklio ir išjodavę. Taip pat dažnai pasakojama, kad gaudomasis rekrutas sugriebdavęs tįjūną ir jį pakišdavo po krosnimi pas vištas arba išdegutodavęs ir užpildavęs pelais. Dvaro vyrai, kurie drauge būdavę atsiryari, tįjūnui bėdon pakliuvus, jo negindavę ir „iš baimės visi pradingdavę kur kas sau.“

Iš visų žmonių pasakojimų matyti, kad rekrūtų dienos buvo palikusios žmonėms siaubių prisiminimų. Apie jas pasakoja seneliai su ašaromis akyse. Jie negali pamiršti begrižtančių rekrūtų, kurių nebegalėdavę atpažinti ne tik broliai seserys, bet kartais ir tėvai. Jie grįžę savo buvusios namuosna ir radę kartais jau brolių vaikus bešeimininkaujant, tepasiprašydavę nakvynės ir, ryto su lauke, toliau išeidavę, ieškodami kur senatvę priglauti. Apie juos toliau pasakodavo pasakas arba sudėdavo iš tisas dainas. Kaimo jaunimas dar šiandien kartais tebedainuoja:

—Mečiau dalgę ant pievelės,
Ejau į miškelį,
Ir sutikau susiedėlius,
Mano neprietelius.

Jie man laiko už rankelių,
Kiti už petelių,
Jie susuko man rankeles
Šukriosioms virvelėms;
Jie eidėjo man kojeles
I baisias kalades.

VLADAS RAMOJUS

ny ir kitu jėgu. Paskutinieji žygiai ir kautynės buvo tiek visus išvarginusios, kad pėsti jau nebepajėgėm toliau žygiuoti, o pastočiū bebuvu likę tik kelios, ir tose buvo pakrauti tik šaudmenys, sužeistieji. Teko prašytis vietinių ūkininkų malonės.

Pradėjus temti ir degančių šiaulių bei Joniškio pašvaistėms toli nusidriekus dangumi, pralėkė mirtinai tuščia Kriukų miestelį, sustojome netoli Joniškio-Mintaujos plento, šiaurėje nuo Joniškio. Pasiūsti žvalgai patyrė, kad raudonųjų tankai jau plente. Gi iš pagautų žinių išgirsta, kad Zagarėje jau esą raudonieji. Kirsti plentą — nebesiryžom. Paleidę pastotes, atsikusom atgalios į rytus, į juodą naktį. Už dviejų trijų kilometrų į rytus nuo plento radome krūmuose prisiglaudusį kaimelį. Mes, nuovargio ir miego kankinami eiliniai kovotojai, kurių tuo metu nepalietė sargybos ar kitos pareigos, nedelsdami sulindome į šieno ir šiaudų kūgius. Vadaį planavo, tarėsi iki aušros, kol

smarkiais kautynių garsais ėmė dundėti netoli esančioji Mintaujos-Meitinės ervė. Skubiai buvom pakelti, o čia pat ant plento, kaip tuojau buvo patirta, jau kovėsi bolševikų ir vokiečių tankai. Tai buvo 1944 m. liepos 28 d. rytas.

Raudonom saulės kamuoliui plėšiantis nuo miškų ir krūmų vainiko ir tūkstančiams giesmininkų skardžiais balsais pasitinkant naują dieną, pakluonėje sustojom eilėn, trumpai pasimeldėm ir išklausėm vado žodžio: „Vyrai, mes patekome į maišą, iš kurio gal tik mirtis teisvaduos mus. Tūnoti dabar šalia kovų arenos—pavojinga. Padėtis nežinoma, jokių įsakymų iš aukščiau, kaip elgtis, ką šiuo kritišku momentu daryti, neturiu. Vadovaukitės kiekvienas savo protu, kad tik sėkmingiau galėtumėt atlikti savo pareigas tėvynei. Kol kas siūlau mažesniais būreliais traukti atgalios į rytus, kur dar galim susitikti daugiau bendro likimo draugų ir sudaryti didesnę jėgą. Kurie norite, galit pasirinkti savus kelius.“

Prislėgta nuotaika ir suspaustomis

širdimis, nes prieš akis testovėjo tiltai juodos vargo ir kovos dienos, išklausėm šių žodžių, beveik visi liko vieno pasiryždami kartu traukti atgalios, kažko vis tikėdamiesi... Šaudmenys buvo išdalinti kiekvienam vyrui, o likę palaidoti į žemę, nes reikėjo jau atsižadėti ir paskutinių gurgojų. Nusikratę galutinai viso žemiško turto, sunaikinę turimus dokumentus, fotografijas ir kitką, pasiūkom tik su ginklais, galimais panešti šaudmenų kiekiais ir motinų įdėtais škapleriais. Tai buvo viskas, kas braungiausia rūščiausioje amžių dienoje mums, pasiryžusiems tęsti nacių okupacijos metais skelbtą pogrindžio spaudoje šventą tiesą: „Kada raudonieji prisiartins prie mūsų sienų, mes ginsimės...“

Saulė tolydžio vis aukščiau kopė į mėlyną zenitą, nesigalėdama šiltų spindulių Lietuvos žemei, kurioje siūbavo prinokusios rugių ir kviečių varpos, kai mes, į paskirus būrelius pasidalinę, pradėjome šių paskutinių dienų eilėje antrąjį žygi atgalios į rytus, į juodą nežinią.

Krūmų ir miškelių dengiamomis vietovėmis eidami, apenkėm pietuose pasiūkiusį Zėimelio miestelį, apie kurio likimą jokių žinių neturėjome. Ir apskritai padėtyje buvom visai akli, todėl kiekvieną pėdą žengėm paruoštais veikti ginklais. Paėjus gerokai į šiaurės rytus nuo Zėimelio, krūmokšniai veikti ginklais. Paėjus gerokai į šiaurės rytus nuo Zėimelio, krūmokšniai persimetė į Latvijos teritoriją, o Lietuvos pusėje tęsėsi atviri laukai,

(Atkelta iš 13 psl.)

gavo Sun? Chiang Kai-Sekas. Kas rėmė Čianga, teikdami pinigų ir ginklus masėms pavergti? Amerikiečiai ir britai. Kodėl? Todėl, kad kapitalistiniai kraštai nori pavergti Kinijos liaudį, kad užsitikrintų pigią darbo jėgą ir krašto žaliavas, kad čia galėtų permesti savo prekių perteklių.

Palaipsniui aiškėjo, kad Kinijos žmonės nebuvo likę be draugų. Galingiausia pasaulio tauta buvo Kinijos draugas. Prieš daugelį metų Rusijos ūkininkai pašalino savo prispaudėjus, lygiai, kaip tai vykdo dabar kiniečiai. Garbinga ideja — komunizmas — įsikūnijo, ir buvo jėga įgyvendinta Sovietų valstybėje. Per naktį Rusijos valstiečiai tapo ponais. Jie pasisavino viską, o kapitalistai pabėgo arba žuvo. Rusijoje kiekvieno pilvas yra pilnas, kūnas apdengtas drabužiais ir kiekvieno ateitis saugi.

Laikui bėgant, šios pamokos turėjo ypatingą įtaką į jaunimą. Jiems buvo skiepijama neapykanta. Neapykanta buvo tol kartojama, ligi ir nerangiausias ūkininkas pajuto jos ugnį. Buvo nekenčiamas išnaudotojų luomas, Komintangas, Amerika. Keršto ir atsilyginimo mintys plito ir buvo kartojamos namuose, kur anksčiau bebuvu kalbama apie kviečių nederlių ir sausrą. Karštakošės jaunimo galvos ieškojo atleidimo ožių — turtingųjų ūkininkų. Tačiau partijos galva protingai nukreipdavo kurčią ausį nuo bet kokios prievartos pasiūlymo.

Gyvenimas kaime šliaužė lėtai, kai kada sutrukdomas komunistų partijos vadovo, kuris tikrino pranešimus, klausinėjo ir išvykdavo, palikdamas mandagumo ir nuolankumo įspūdį.

Vieną dieną visi vyrai, sukakę 16-30 metų, gavo įsakymą atvykti pas savo šeimų vyresnįjį. Jie bu-

vo klausinėjami apie amžių, sugebėjimą dirbti, ką jie manė apie komunistus. Ar jaunuolis drąsus ir atkaklus? Ar jis taptų geru kovotoju? Jeigu jis buvo turtingo ūkininko sūnus, gal būt, jį galima laimėti šiam, atsisakant tėvo? Keturias dienas valstiečiai stebėjosi, ir tik po susirinkimo paaiškėjo visa paslaptis.

„Mes esame pasirengę“, pareiškė komunistų vadovas, „įsteigti **Neturtingų Ūkininkų Sąjungą**. Mes norime, kad kaimas taptų stiprus, o drąsus jaunuoliai įvykdytų partijos įsakymus. Šie jaunieji vyrai yra numatyti, kad nuvestų Kiniją į jos garbingą paskirtį.“ Pradžioje prisirašymas buvo savanoriškas. Vėliau — atsisakantieji buvo priversti prisidėti. O masalas buvo viliojantis: „Jūs esate vadaį, ir tik jums leidžiama nešioti ginklus. Jūs gausite visus pergalės vaisius!“

Nuo ankstybo ryto ligi vėlaus vakaro Chuango jaunimas lankė mokyklą, kurioje jie buvo mokomi komunistų partijos linijos. Darbai laukuose buvo likę praeities reikalai. Jie buvo maitinami iš turtingųjų aruodų. Be darbo jie leisdavo laiką mokykloje, atarnaudami kompartijos vadovui, ieškodami ginklų ir šnipų, ir patruliuodami kaime. Po trijų mėnesių kompartijos vadas jau turėjo drausmingo vieneto užuomazgą. Dabar spraga tarp jaunimo ir senesniųjų augo ir pagarba paskutiniesiems, kuri visą laiką buvo išsilaukiusi, dingo. Jėga ir pagarba buvo perkelta jaunimui, kuris visiškai atsidavė kompartijos valiai. Kai kurie neturtingesnieji ūkininkai darėsi nekantrūs ir klausdavo vadovą, kada jie galės užimti turtingųjų žemę ir namus. Tačiau vadas purtė galvą, sakydamas: „Dar laikas nepribrendęs.“

(Bus daugiau)

MARGIEJI LAIŠKELIAI KARIUI

Mielas Kapitone,

Jau gavau du KARIO numerius ir nežinau, kaip jais atsidžiaugti, kaip Jums atsidėkoti. Skaitau ir pats sau netikiu, kad vėl KARIJ skaitau... Jis buvo mano geriausias draugas mokyklos suole, kariuomenėje ir fronto bunkeriuose. Dabar jis mane surado šiame tolimame pasaulio užkampyje, po Pietų Kryžiumi, palmių, kengūrų ir juodųjų gulbių žemėje.

Geriausias sėkmės linkiu KARIUI ir visuomet nekantriai jo lauku. Pasimatysime laisvoje Tėvyneje.

Jūsų Juozas.

Yellourn, Australia,

Gerb. p. Redaktorium,

Linkiu KARIUI geriausias sėkmės. Tegul nelieka nė vieno gero lietuviu, kuris neužsiprenumeruotų šio žurnalo. Linkiu, kad kuo greičiau mes su KARIU grįžtume į savo mylimą Tėvynę Lietuvą.

Ištvėrmės!

J. Jurgutis

Montreal, Canada

Vėlesnieji numeriai man įrodė, jog tai yra ir dar daugiau ateityje gali būti gyvas, įdomus, reikšmingas patriotinės ir kovinės nuotaikos žurnalas. Tai rašau ne tik kaip buvęs garbingo laipsnio karys, atsargos vyresnysis puskarininkis, bet ir kaip eilinis laikraštįpinkas, profesinio vertinimo

gį už jų švietė kaimų trobėsiai, besimaudą saulės spinduliuose.

Skaudančiomis širdimis patraukėm atvirais savo žemės laukais. Apvaizdės ranka lydėjo mus. Akiratyje buvo tylu. Atrodė, kad Lietuvos žemę vėl gaubia taika ir ramybė. Apyvietėje net išdrįsime prisirišti prie seno dvaro trobėsų, esančių pačiame Latvijos pasienyje. Bet ir dvaras buvo tuščias.

Palikę dvarą, vėl leidomės tolyn, kad sutemus galėtumėm jau ir frontą pasiekti, jei toks, žinoma, kur nors rasis. Įėjus į Saločių valsčių ir artinantis paties miestelio kryptimi, išsisklaidė mūsų būreliai ėmė spiestis daugiau į krūvą, nes ženklai rodė, kad čia jau ne mirusi Lietuva, kaip kad buvo tik ką pereitose vietovėse. Laukuose matėsi bedirba žmonės, stojosi naujos tik ką nupiautų rugių gubos, — taigi, žmoneliai dirbo kasdieninį būtiną darbą. Iš jų sužinojome ir šviesesnių naujienų: "Vyrukai, antai, miestelyje jūsu draugai, su tokiais pat šautuvėliais, baltais raiškščiais ant rankovių" — pasakojo ūkininkai, ašarų pilnomis akimis žvelgdami į mus, kurie tebuvome vieninteliai tuo metu didžiųjų galybių parduotos Lietuvos gynėjai.

Temstant įėjom į Saločius, kur radom vietos ir net S. bei tolimųjų V. partizanų, panašiai kaip ir mes besiblaškiusius nežinomoj padėtyje. Susidarė stiproka jėga. Stipriems sargybių postams saugojant miestelį, ramiai

plotmėje. Man patiko dabartinis KARYS, — ir gal, atvirai sakant, pirmą kartą gyvenime. Jis gerai redaguojamas, skaidrios nuotaikos, kupinas lietuviško solidarumo dvasios, kažkokio tiesumo, idealizmo ir valios, — vertybių, kurios dabar mums visiems reikalingesnės, negu žuvims vanduo, ir kurios, deja, kiek per retai tesutinkamos kitoje partinėje ar ideologinėje mūsų emigracijos spaudoje. Kadangi nesu įpratęs atbukti įkvėpimui, tai pasakysiu, kad buvau tuo naujojo KARIO numeriu įkvėptas. Karštai džiaugiuosi redakcijos ištvėrme ir linkiu tvirtėjimo...
Bronys
Los Angeles,

KULTŪRINĖS Naujienos

— Kalifornijoje gražiai užsirekomendavo dail. Pov. Puzinas, kurį vienas iš žymiausių menininkų klubų pakvietė prie svečių nutapyti per 1 val. paveikslą.

— Po dail. A. Sepėčio taip pat lietuvis grafikas T. Valius buvo pakviestas dalyvauti Kanados meno apžvalginėje parodoje.

— J. Neverdauskas parašė romaną: "Generolas Kosčiūška", vaizduojantį 18 a., Amerikos laisvės kovas ir 1794 sukilimą.

— Brazilijos lietuviai savo laikraštį, seniau leista kas dvi savaites, dabar jau padarė savaitiniui.

— JAV leidžiami "Aidai" yra paskyrę premiją už geriausių šių metų mokslinį ar literatūrinį kūrinių.

— Inž. L. Drangausko pastangomis Venecuelos valstybiniame radijofone įvesta dvisavaitinė lietuviškų radijo valandėlių transliacijos.

— Rūpinamasi, kad Lietuvos genocido paroda būtų taip pat kurį laiką išstatyta ir kongreso bibliotekoje Vašingtone.

— Lietuvių Šalpos Draugija, Paryžiuje išleido savo biuletinį Nr. 1. Jo turinyje: Jean Maclere mirus, Lie-

praleidom naktį, žmoniškai pailsėdami. Pagal žvalgybos surinktus duomenis atrodė, kad tiek rytuose, pietuose ir vakaruose visi didesni miestai bei valsčių miesteliai yra jau raudonųjų rankose, o priekiniai raud. armijos daliniai randasi 10-8 km atstume nuo čia, ir vargu ar, pastiprinimų negavę, jie drįstų slinkti pirmyn; juoba iš savo šnipų patyrė, kad apie 300-400 lietuvių "fašistų šunų", jau jiems daug išdaigų iškretusių, telkiasi paskutinėje "niekieno žemės" vietovėje — Saločiuose. Už kelių kilometrų esančion Latvijon kelias dar buvo atviras, nors gerokai vakaruose, nuo Mintaujos, stiprus raudonųjų kyls artėjo prie Tukumo, esančio ant Rygos įlankos kranto, kad perkirstų pusiau Latviją. Nakties metu šiaulių pusėje ir šiaurėje nuo Biržų dangus smarkiai raudonavo ir girdėjosi kovos garsai.

Aviacijos naujienos

Douglas Aircraft firma, skirdama daugiau kaip ketvirtį laiko inžinerijos reikalams tyrinėti, kuris specialiai pašvenčiamas vairuojamų sviedinių studijai, parodo, kiek daug reikšmės šios ginklų rūšies išstobulinimui yra pašvesta.

Naujieji B-50 oro milžinai turi ore degalams papildyti įrengimus, skiriamus tarpkontinentiniams ir Arktikos skridimams.

Lauktina, kad Key West Fla. laivyno aviacijos stotis būsianti didžiule JAV karo laivyno sprausminių lėktuvų pilotų paruošimo centre.

Už "šaltojo karo" uždangos

Norvegija, Danija ir Olandija yra labai nepatenkintos, kad gen. Eisenhoweris paskyrė italų admiralą Fer-

tuvybės klausimas Prancūzijoje kronika, BALFo kronika ir įvairios žinios.

Karinės žinios

rante Capponi į savąjį štabą, tuo tarpu nepaimdama nė vieno karininko iš šių trijų valstybių.

Amerikos Art. Rytų diplomatai skatina, kad Turkija ir Graikija būtų priimtos į Atlanto Pakto narių šeimą, ir gen. Eisenhowerio vykimas į šias valstybes galėtų pagreitinti šio klausimo atomazgą.

Rusija gavo leidimą atidaryti mokyklas Abisinijoje. Viena mokykla jau veikia Addis Ababoje, kurioje etiopečiai mokomi rusų kalbos. Geriausiai mokiniai gaus studijų stipendijas, kad išmoktų marksizmo Maskvoje.

KARYBOS PLOTUOSE

Karo laivynas jau pradeda visa skubai gaminti vairuojamas radaro raketą, kurios turėtų sunaikinti priešo lėktuvus, skrendančius virš 12-13 km nuo žemės paviršiaus. Raketos bus leidžiamos iš specialių vamzdžių, nuo tam tikslu perdirbtų kreiserių.

Naujasis Bell X-1A sprausminis lėktuvas, kurio teoretinis greitis siekia 1.700 mylių per valandą (apie 2.500 km. val.) labai artimoje ateityje pradėsias paslaptinius skridimus.

KRYŽIAŽODIS NR. 3

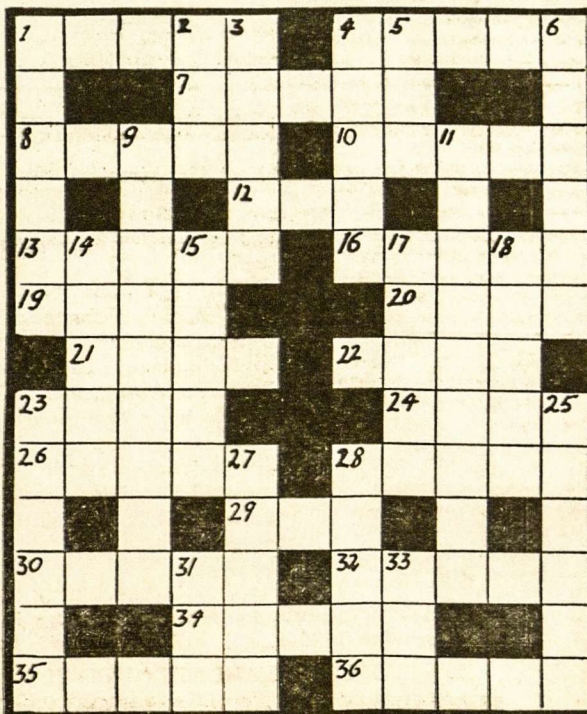
Įrašykite į langelius šios prasmės žodžius:

GULSCIAI: 1. Istorinė Lietuvos vietovė, 4. Medis, 7. Geometrinė figūra, 8. Geležinkelio pavaža, 10. Veido dalis, 12. Uragvajaus miestas, 13. Europietis, 16. Sveicarijos gaminytis, 19. Maldos pabaiga, 20. Naminis gyvulytis, 21. Žemės ploto matas, 22. Gėrimas, 23. Zodelis telegramoje, 24. Gaidas, 26. Svorio vienetas, 28. Galvoju, 29. Jugoslavijos upė, 30. Vilniaus priemiestis, 32. Paukštis, 34. Latvių pinigais, 35. Vyro vardas, 36. Graikijos sala.

STACIAI: 1. Sodintiniai svogūnai, 2.

Japonijos sala, 3. Galvos dalis, 4. Didelis indas, 5. Valstybė, 6. Rugių varpu parazitas, 9. Karinis laipsnis, 11. Vilks-tinė dykumoje, 14. Žymus italų smuikų meistras, 15. Miestas Kaukaze, 17. Blogas oras, 18. Pietų Amerikos upė, 23. Vabzdys, 25. Brangus metalas, 27. Niežai, 28. Nedidelis, 31. Urvas, landa, 33. Zarasų ežeras.

Šiuo kryžiažodžiu nr. 3 baigiamas pirmasis kryžiažodžių ratas. Šio rato sprendimų prisuitimo paskutinis terminas — birželio 30 d. (žiūr. KARIO nr. 3).

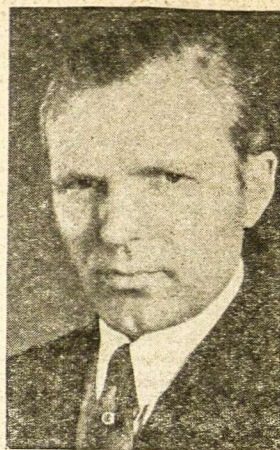

PIRMASIS KARIO KONCERTAS AMERIKOJE

Š. m. gegužės 20 d. Schwaben Hall (474 Knickerbocker Ave., Brooklyn) rengiamas mūsų žurnalo didelis koncertas. Dalyvaus mūsų žymieji solistai, kvartetas. Bus linksmoji literatūrinė dalis.

Tai bus puiki proga susitikti visiems buvusiems kariams, visiems lietuviams. Kviečiame kuo gausiausiai dalyvauti! Pradžią 4 val. po pietų.

Koncerto pelno dalis (35%) skiriama Lietuvos Nepriklausomybės Karo invalidams šelpti.

JONAS SUTKAITIS

LIETUVIS

LAIKRODININKAS

449 GRAND STREET

Brooklyn, N. Y.

Parduoda ir taiso laikrodžius, atlieka juvelirio ir graviravimo darbus.

Pigus ir sąžiningas darbas ir greitas patarnavimas.

Gegužės - May 6, 1951

MANHATTAN CENTER SALEJE
34th Street & 8th Avenue, New York, N. Y.

DAIŪ ŠVENTĖ

IR SOKIAI

Programoje dalyvaus lietuviškojo pasaulio žymiausi artistai. Brooklynne bilietai gaunami: J. P. Ginkus, 495 Grand St., Tel.: EVergreen 4-7142, ir pas Ambraziejų.

PRADŽIA 4 VAL.

KAINA — \$2.85

JONAS PATAŠIUS

Žiedai, laikrodžiai, jų taisymas, kosmetika ir religiniai dalykai

307 GRAND STREET
Brooklyn, N. Y.

DR. TADAS SAVICKAS

1390 East 41st Street
(kampus Avenue N)

VALANDOS: 1—2 popiet; 6—8 vakare ir susitarus.
Ofiso tel. ESplanade 7-1135
Buto tel. TAYlor 7-8221

NAUJIENA! NAUJIENA! NAUJIENA!

VYTAUTAS BELECKAS

Žinomas sportininkas, Amerikos lietuvių jaunimo veikėjas, spaudos bendradarbis, buvęs tremtinys, neseniai įsigijo, pertvarkė, pagražino ir atidarė

WINTER GARDEN TAVERN, Inc.

Su puikiu baru, restoranu ir didele sale susirinkimams, vestuvėms ir kitokiems sociališkiems pobūviams.

VISI KVIĘCIAMI ATŠILANKYTI

1883 MADISON STREET BROOKLYN 27, N. Y.
(Prie Forest Ave. stoties) (RIDGEWOOD)

Tel.: EV. 2-9586

Brooklynio Lietuviai Gydytojai

DR. BLADAS K. VENCIUS

(DANTŲ GYDYTOJAS)

499 Grand Street

VALANDOS:

9—12 ryte

2—9 vakare

Penktadieniais uždaryta

Tel. Ofiso: STagg 2-0706

Namu—Jamaica 6-3834

DR. JOHN WALUK

161 No. 6th Street

VALANDOS:

8—10 ryte

1—2 popiet

6—8 vakare

Tel. EVergreen 8-9229

DR. A. PETRIKA

(DANTŲ GYDYTOJAS)

221 So. 4th Street

VALANDOS:

9—12 ryte

1—8 vakare

Penktadieniais uždaryta

Tel. EVergreen 7-6868

ELENA IR JONAS BLAŽONIAI

JAUKUS LIETUVISKAS RESTORANAS

Geriausia užėiga vietos lietuviams.

Cia galima gauti visų geriausių rūšių gėrimų, alaus ir užkandžių, normaliomis kainomis.

Šalia yra erdvi patalpa susirinkimams, šeimyniniams pobūviams ir kitiems parengimams.

Malonus lietuvių patarnavimas.

Great Neck, Middle Neck Rd. 744

SCHOLES BAKING CO., Inc.

A. LUKAS, Sav.

LIETUVIO KEPYKLA

Pirmaeiliai gaminiai.

532 GRAND STREET, BROOKLYN, N. Y.
Tel.: EVergreen 4—8802